

SZOCIÁLIS SZEMLE

SZERKESZTI:
ERŐDI HARRACH BÉLA

TARTALOM

É R T E K E Z É S E K

FÖLDES BÉLA: A magyar társadalom-politika rendszerének alapvonalai és jövője.....	113	TÓTH BÉLA: Az iparfelügyelettelől a munkaügyi felügyelőségig	117
		v. NOVÁK ERNŐ: A munkáskéz egészsége	124

SZOCIÁLIS FIGYELŐ

Finnszág szociális politikája és törvényhozása (<i>Szendé Zoltán</i>)	127	zése Németországban (<i>Muraközi Koch Ernő</i>)	131
Az olasz mezőgazdasági munkásbiztosítás (<i>Csáktornyai Ferenc</i>)	129	Kislakásépítés és népjólét (<i>Takaróné dr. Gáli Beatrix</i>)	131
A szociális közigazgatás tisztviselőinek képzése		A női munkaerő felhasználásának lehetőségei (<i>Pataricza Ilona</i>)	133

SZOCIÁLIS TUDÓSÍTÓ

Irányított gazdaság és háború utáni újjáépítés		Munkabér és bérpolitika	
Nyilatkozatok a magyar átmenetgazdaság feladatairól	134	Munkabérpolitika Németországban	136
Egy miniszterünk véleménye az irányított gazdálkodásról	134	Béregyezmény a svéd munkaadók és munkások között	137
Állásfoglalás az egyéni kezdeményezés és állami irányítás szintézise mellett.....	134	Munkaügyi igazgatás és felügyelet	
A mezőgazdaság szerepe a háború utáni újjáépítésben	135	A munkafelügyelőség kérdése a hivatásszervezet* érsekújvári kongresszusán ...	137
Az európai kontinentális nagy víziút	135	A munkaügyi felügyelet újjászervezése Franciaországban	138
Magyarország iparosodása	136	Népesedéspolitika és családvédelem	
		Sokgyermekes családok védelme Spanyolországban	138

K Ö N Y V S Z E M L E

<i>Mihálffy Antal</i> : Bányanyugbérbiztosításunk reformja. Budapest, 1942. Pesti Lloyd nyomda, 358 1. (<i>Hilscher Rezső</i>) — <i>Antal Lajos</i> : A magyar népesedés kérdései. Budapest, 1942. Epolkiadás. 80 1. (<i>Csáktornyai Ferenc</i>) — Prof. <i>Friedrich Burgdörfer</i> : Kinder des Vertrauens. Zentralverlag Franz Eher, Berlin, 1940. (A jelenlegi háború és a népszaporodás Németországban.) (<i>Pataricza Ilona</i>) — <i>Pagani Luigi</i> : A mezőgazdasági hitel Európában. (<i>Vavrik Ferenc</i>) — <i>Kocsis Mihály</i> : Vállalati sport, munkástedzés. Csepel, 1942. 128. 1. (<i>Szász Anna Mária</i>)	139
--	-----

SZOCIÁLIS SZEMLE

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET FOLYÓIRATA

SZERKESZTI

ERÓDI-HARRACH BÉLA

1942 SZEPT.-DEC. HÓNAP

III. ÉVFOLYAM 7-10. SZÁM

A MAGYAR TÁRSADALOMPOLITIKA RENDSZERÉNEK ALAPVONALAI ÉS JÖVŐJE

ÍRTA:

FÖLDES BÉLA

Sokszor olvassuk ma a „szocializmus” szót, összekeverve olyan rendszerekkel, amelyek távolosnak azoktól a rendszerektől, eszme-épületektől, amelyeket a tudomány azelőtt a „szocializmus” szóval jellemezett. Így beszélnek agrárszocializmusról, keresztény szocializmusról stb. A régi nomenklatúra szerint a „szocializmus” szóval olyan rendszereket jellemeztek, amelyek a kultúrállamokban fejlődött intézményektől, jogrendszerektől alapjukban különböznek, amelyek sem az ókorban, sem a középkorban, sem az újkorban nagyobb államokban nem léteztek, amelyek a történetileg alakult társadalmakkal ellentétben állanak, forradalmárok és apostolok eszmevilágát képezvén, eszményi, de utópisztikus társadalmak tervrajzát alkották.

Azért jobb is volna a tudományos világosság szempontjából a „szocializmus” szót meghagyni azoknak a rendszereknek jellemzésére, ellenben az újabban keletkezett, a társadalmi igazságosságra törekvő rendszereket más szóval megjelölni. Legalkalmasabbnak tartanám a „szociálpolizmus” esetleg magyarul: „társadalompolizmus” kifejezést. Ez inkább fejezi ki azt, amiről ma szó van és jellemző azokra a rendszerekre, amelyek a régi szocializmus-tól nagyon távol vannak, ha egyik-másik gondolatát kölcsön is vették. Minthogy azonban ez a szó nagyon idegenszerűen hangzik, a következőkben a „magyar társadalompolitikai államrendszer” kifejezést fogjuk használni. Az itt röviden kifejtendő álláspont szerint ilyen kifejezések, mint „magyar szocializmus”, „nemzeti szocializmus” stb. inkább kerülendők.

A társadalom fogalma a múlt században kristályosodott ki. Megállapították, hogy a nemzetnek két fő életformája van: az állam és a társadalom.

A társadalom, mint a nemzet másik életformája az állam mellett, mint olyan életforma, mely az államra hat és attól viszonzthatásokat kap, nem volt felismerve. Az emberek csak az államot látták, amelynek katonái voltak, amely háborúkat viselt, amelynek az élén hatalmas egyéniség állott; a társadalmat, mely milliányi agy és kéz útján dolgozott, nem tekintették egyenrangú tényezőnek. Francia tudósok és a francia forradalom különösen rámutattak arra, hogy az állam mellett van még egy kollektivitás, mely néha még hatalmasabb, még fenségesebb, mint az állam. Tehát elismerték, hogy a nemzetnek két életformája van: az állam és a társadalom. Az állam a hatalmi szervezet, a társadalom—mondják— funkcionális, élettani szervezet. A két szervezet kölcsönhatásban áll. Az állami szervezet hat a társadalmi szervezetre és viszont. A löfegyver alkalmazása, az állandó hadsereg felállítása megváltoztatta a társadalmi szervezetet. A társadalmi súlypontok változása pedig megváltoztatja az állami szervezetet is, az alkotmányt is. A súlypontoknak ilyen áthelyezése, illetve eltolódása a múlt században következett be, mikor a gépipar teljesen átalakította a gazdasági termelést, a munkásokat nagy tömegekbe sűrítette össze és annyira fokozta a munkások öntudatát, hogy külön osztályá alakulva, harcot indítottak a többi osztály ellen. Akkor keletkeztek a szocializmus neve alatt ismert rendszerek, amelyek igazságos békére törekedtek, a munkásoknak most már megadva az őket a társadalomban megillető helyet és a kultúrájának megfelelő életmódot.

A gondolkozó emberek tekintélyes része ma már tisztában van azzal, hogy a társadalom új, nagy átalakulás előtt áll. A cél az, – hogy csak a legnagyobbakat említsük, – hogy a rendes munkásember és családja (ami annyit jelent, mint a nemzet egyik erő-

forrását alkotó rétegek) érdekeit veszélyeztető s a jövedelem és vagyoneeloszlásban mutatkozó nagy diszparitások enyhíthetnének. Ezt követeli a fennálló társadalmi rendszer alatt szenvedők érdeke, ezt követeli a többi társadalmi réteg biztonsága, ezt követeli a társadalom szolidaritása, egymástól való függése, egymáshoz való tartozása, ezt követeli a társadalom egészsége és egészséges továbbfejlődése. Ez jó sokáig majdnem kizáróan a szocializmus képviselőinek törekvése, programja volt, de ezek a programok többnyire légvárak voltak. Azonban a szocializmus által felvetett problémák görcsö alá kerültek és a tudomány képviselői, sőt a legkiválóbb államférfiak azt találták, hogy vannak a szocializmus által hirdetett reformok között gyöngyök is, igazságok is, erkölcsi, politikai parancsok is, mihelyt azokat a tisztán utópisztikus sallangoktól elválasztják. A társadalom továbbépítésénél, továbbfejlődésénél ezeket az alapigazságokat fel kell használni. De vigyázni kell, hogy az új társadalom szülési processzusánál a kontárokat, a tudatlan bábákat távol tartsák. Itt nem elég a tudatlan fecsegés, a feltűnési viszketegség, a szószátyárság. Itt nem elég még a tiszta jóakarát sem. A társadalom újjáépítésének munkájához csak a legszigorúbb tudás, a legszigorúbb felelősségérzet, a legszigorúbb önzetlenség talárjában lehet hozzákezdeni.

Mert ha ennek az iránynak a szocializmus nevet adjuk, még akkor is tudni kell, hogy ez a szocializmus a társadalom jövőjének legkomolyabb, legnehezebb, legrealisabb rejtvénye. Ez az így formulázott szocializmus nem éretlen gyermekek játékszere, nem mániákus hatalomvágyók ugródeszkája, nem a félrevezetett nép csemegéje, ez a szocializmus bekövetkezése. Ez az arra hivatott providenciális egyéneknek a történelem szövőszékén végzett munkája: a tudásnak, a tapasztalatoknak, a társadalmi fejlődésfoknak és a népjellemnek tekintetbevételével.

Ilyen tulajdonságokkal voltak mindig megáldva a történelem nagy úttörői. Ilyen volt nálunk Széchenyi és Kossuth, mert kétségtelenül a jobbágy-ság eltörlése, az általános adókötelezettség elvének behozatala, az iparszabadság is mélyenmenő okos szocializmus volt.

A fantasztikus, romantikus, gyakran már többnyire általános világboldogítást ígérő szocializmus helyébe lépett elő az ú. n. tudományos szocializmus és annak általános, elméleti rendszere helyébe: a gyakorlati felfogás, az egyes nemzetek helyzetének és az ebből folyó követelményeknek tekintetbevétele: a társadalompolitika. Midőn 1870-ben, mint kezdő jogász, a szociális kérdéstről szóló munkámat írtam, szükségét éreztem annak, hogy némi tájékozódást szerezzek egy ismert tekintély részéről. Írtam Stein Lőrincnek, a nagy bécsi társadalombölcselelőnek és ő következőképen válaszolt: „Halten Sie fest, dass (die Fragen) in jedem Lande und in jeder Zeit eine andere Gestalt habén. Der Reichtum der Schwierig-

keiten liegt da, wo der Reichtum des Lebens selbst liegt, in der eigentümlichen Gewalt, welche die irdischen Dinge besitzen, dasselben in verschiedene Formen und Stadien in Erscheinung... bringt. Am Ende lösen wir im Einzelnen die grossen Fragen immer zunächst für sie „selbst“.¹

Ez a felfogás visszatükröződik Sombartnak néhány év előtt megjelent „Deutscher Sozialismus” (Charlottenburg, 1934.) című munkájában. Sombart itt nem a német felfogásnak a kérdésre vonatkozó ismertetésével foglalkozik, hanem azzal, mi a tartalma, célja, feladata a Németországban esetleg elérendő, a német viszonyokból fejlődő és azoknak megfelelő szocializmusnak. Hasonlóképpen a német társadalompolitika egyik legismertebb és legelismertebb képviselője, Heyde egy nemzetközi kongresszuson kijelentette, hogy a nemzeti szocializmus a német nemzet testére van szabva, arra a német nemzetére, mely egy nagy, a mélységig nyúló forradalmon ment keresztül, azért más nemzet által nem utánozható. Mert az nem orvosság, amelyért az ember egyszerűen a gyógyszerárba küld és segítségével meggyógyulhat. Ezt a felfogást a német vezető egyéniségek szintén minduntalan vallják.

Ha már most e kiváló tekintélyekkel összhangzóan a kérdéssel foglalkozunk, nekünk is csak hangsúlyoznunk kell, hogy a magyar társadalompolitikai rendszernek a magyar nemzet jellemének, történetének, mai szükségleteinek, szellemi, erkölcsi, gazdasági, politikai¹ sőt vallási struktúrájának is meg kell felelnie. És akkor körülbelül a következő irányhoz jutunk.

Ha keressük a magyar társadalompolitikai rendszernek racionális jellegét, azt abban találjuk, hogy annak vallásosnak, nemzetinek, politikainak, igazságosnak kell lennie. A magyar társadalompolitikai rendszer nem lehet vallástalan, mert a magyar nép nem ateista. Mélyen rejlik benne a vallási érzés és attól nem engedi magát megfosztani. A magyar társadalompolitikai rendszer nem lehet nemzetietlen, mert a magyar nép elválaszthatatlan nemzeti jellegétől. A magyar társadalompolitikai rendszer nem lehet apolitikus, mert a magyar nép ragaszkodik alkotmányos jogaihoz, ragaszkodik a szabadsághoz; egész története a szabadságért való küzdelem; a világ becsülését elsősorban a szabadságért hozott áldozatok és vértanúságok árán szerezte... A magyar társadalompolitikai rendszer nem lehet igazságtalan, nem lehet szűkkeblű, nem lehet osztályszerű, mert a magyar nép soha nem kívánta a másét, sem a magán-, sem a közéletben, pedig ha például mindig

¹ „Ne hagyja figyelmen kívül, hogy (e kérdések) minden országban és minden időben más jellegűek. A nehézségek sokasága ott van, ahol maga az élet gazdag bennük, abban a sajátosságban, amely az élet jelenségeit különböző megjelenési formáikban és állapotokban meghatározza. Végül is a nagy kérdéseket az egyes esetekben mindig leginkább önmagukban és önmagukért oldjuk meg.”

hirdette volna, hogy igényt tart Nagy Lajos birodalmára, akkor talán valamely kíméletet nyert volna Trianonban is.

A magyar társadalmi államrendszer nem ellen-sége, de nem is vak bálványozója a tőkének. A tőke a termelés szükséges tényezője. A tőke nélkül való munka sovány eredményt nyújt. A XIX. században a tőke egyik főtényezője volt Magyarország gazdasági újjászületésének is. A nagy tőkével épített vasutak emelték a föld árát, a búza árát, s azzal együtt azoknak az országrészeknek jelentőségét, amelyeken túlnyomóan a magyar faj lakik. Emelkedett az egész gazdasági színvonal: termelés, áruforgalom, hitel-élet. Emelkedett a jólét és az adózóképesség. Ennek kulturális és politikai jelentősége is volt, Magyarország akkor lépett be az európai, a világforgalom nagy arénájába.

Későbbben a tőke ugyancsak főtényezője lett az iparosodásnak és a belterjes mezőgazdasági üzemre való átmenetnek.

A társadalmi államrend azt követeli szükség-képen, hogy a tőke teljes összhangban álljon a köz-ségi és így a munkásérdekekkel is. A gyár, az üzem: egyfelől a tőke, másfelől a munka prosperi-tásának képe legyen.

A magyar társadalmi államrendszer nem követi a laissez fairé, a „laissez aller” elvét, de az állami Leviathan, az állami onnipotencia elvét sem. A gazdasági élet terén az egyénnek fontos hivatása van, amelytől őt a közösség kára nélkül nem lehet meg-fosztani. A háború alatt kialakuló rendszer természetesen nem lehet irányadó, mert ilyenkor az egész gazdasági élet egyetlen célnak van alárendelve. De ez nem lehet irányadó a békében élő nemzetre. A békében lehetetlen a béke milliányi feladatát, amely a szabad gazdaság mellett milliányi ember munkáját lefoglalja, a korlátolt számú egyénnel dolgozó hivatalok által elláttatni.

Ha keressük a magyar társadalompolitikai rend-szer tartalmát, azt a következőkben foglalhatjuk össze: 1. A nemzet szociális és gazdasági összes élet-megnyilvánulásának éber megfigyelése, szükség ese-tében korrigálása. 2. A szociális gondolkodás ébresztése és fejlesztése. 3. Az állami organizmus minden részének társadalmi szellemmel való beoltása. 4. A közösségi és egyéni életelv harmóniájának elő-mozdítása. 5. A jövedelmi és vagyoni eloszlás indokolatlan nagy diszparitásának enyhítése, esetleg bizonyos minimumok és maximumok megállapítása útján. 6. A fogyasztás esztelen kicsapongásának korlátozása, helyes irányú nevelés és példaadás útján. 7. A monopolisztikus, bürokratikus, az egész országot, vagy nagy területét összefoglaló mammut-vállalatok állami felügyelet alá helyezése, vagy államosítása, illetve községestése. 8. Minden, a tár-sadalomra nézve hasznos egyén részére a kultúrfok-nak megfelelő életstandard biztosítása. 9. Az első-

rendű szükségleti cikkek adómentessége, a másod-rendűek adójának mérséklése. 10. A munkanélküli, hipertrófikus, monopolisztikus jövedelmek erősebb megadóztatása, n. A nagy örökségeknek, különösen a mellékágakban, erős megadóztatása. 12. A tár-sadalombiztosítás általánosítása. 13. A munka-nélküliség esetére szóló biztosítás behozatala. 14. A munkásfőiskolák felállítása. 15. Társadalmi lakás-ügy. 16. Társadalmi népesedéstud. Kétségtelen, hogy ez államrend magyar szervezetében az önálló társadalomügyi minisztérium nem fog hiányozni.

A társadalompolitikai rendszer nem azt mondja, hogy az állam minden, az egyén semmi, mert az ép olyan aberráció, mint az ellenkező Marx-Engels-féle képlet, hogy az állam megszűnik és a múzeumba kerül. A magyar társadalompolitikai rendszer meg- vonja a határt az állam, az egyén és a társadalom működése között. Az egyén nem fogja követelni, hogy az állam csak éjjeli őr legyen, ahogy Lassalle mondta, de az állam sem fogja kívánni, hogy az egyén marionette legyen, hanem meg fogja adni az egyéni és társadalmi erők szabad működésének hatal-mas területére és folyton továbbhaladó munkájára a teljes lehetőséget. A közösség és az egyén között való viszony egészségesebben fog alakulni. Az individualizmus túlfeszítését épűgy elkerüli, mint a túlhajtott közösséget.

A magyar társadalompolitikai államrendszer okvetlenül lényegesen különbözik az eddig kifejlő-dött, inkább kísérleti rendszerektől. A magyar nép fennállását, erejét, világtekintélyét a szabadságért hozott nagy áldozatoknak köszöni. A szabadság a magyar nemzet életének első és legfőbb alaptörvénye. A parlamentarizmust, ennek alapvonalát már a magyar nemzet legrégebb alaptörvényében megtalál-juk. Ha vannak is hibái, a parlament mégis az a szerv, amely a legjobban biztosítja a három állam-hatalom harmonikus működését és azzal az állami rendet; alkalmat ad új, egészséges eszmék befogadá-sára és amellet hatalmat ad a nemzetnek is hasznos működésre és kormányalakításra.

A magyar szociálpolitikai rendszer tiszteletben fogja tartani az emberiség legmagasabb eszményeit és legszentebb érzéseit és távortartva minden utópisz-tikus álomvilágot, fáradhatatlanul fog dolgozni a társadalmi igazság megvalósításán. így a magyar társadalompolitikai rendszer az összhangot jelenti, a legtisztább, legeszszerűbb, legerőteljesebb tár-sadalmi politikával szolgálja a nemzet jövőjét s a magyar nemzet erőinek és kultúrájának állandó továbbfejlődését.

A magyar társadalompolitikai államrend az itt kifejtett jellegét meg fogja tartani akkor is, ha más államokban a szociális államrendnek más jellege lesz. Lesznek államok, ahol a szociális rend nemzeti jel-lege gyenge lesz, inkább kozmopolita. Hiszen van-nak népek, amelyek eredeti hazájukat könnyen,

nagyszámban hagyják el és a kapcsot vele teljesen elszakítják. A magyar pedig nehezen, csak kisszámban vándorol ki és megható erővel ragaszkodik még azután is az óhazához. Lesznek államok, amelyekben az új szociális államrendnek a vallási jellege lesz gyenge, de a magyar nép érzelmi világában a vallásnak mindig erős marad a gyökere.

A magyar társadalompolitikai rendszer természetesen nem lehet olyan, amely a magyar nemzetet alacsonyabb kultúrfokra taszítja le, elszegényíti, szétzülleszt, zsarnokoknak kiszolgáltatja. A magyar társadalompolitikai rendszer csak olyan lehet, amely a magyar nemzetet magasabb fokra emeli, szabad mozgását, szárnyalását, nemzetközi érvényesülését előmozdítja és a legkisebb kunyhóba is megelégedést visz. A magyar társadalompolitikai rendszernek nem lesz könyvtárszaga, hanem a magyar anyaföld lehellete árad belőle; nem lesz gyűlölködés-szaga, hanem az emberszeretetet sugározza magából; nem lesz utcaszaga, hanem a magyar történelem szelleme érződik belőle és a nemzeti egyéniséget fogja reprezentálni.

A magyar társadalompolitika jövőjére nézve mégcsak a következőket kell megjegyezni: a magyar társadalompolitikának, de az általános szociálpolitikának is még nagyon sok a teendője és sok teendője lesz mindig, mert az idők változnak és változnak velük a szükséges intézkedések is. Intézmények elavulnak és eltakarítandók, vagy javításra szorulnak. Azonban a szociálpolitika első feladata megoldottnak tekinthető, mielőtt a dolgozó embernek, különösen a munkásnak helye a társadalom architektúrájában helyesen megállapított. Ez a legtöbb kultúrállamban meg is történt. A munkásnak ugyanolyan politikai jogai vannak, mint a többi állampolgárnak. A munkást a kizsákmányolástól megóvják, amennyiben a munkaidő maximuma és a munkabér minimuma megállapítást nyert. A munkapiac szervezése folytán a munkaerőkereslet és kínálat rendes találkozási biztosított. Az élet nehéz esélyeivel szemben a munkás biztosítva van. Társadalmi helyzete azzal, hogy műveltsége mindinkább emelkedik és az élet élvezeteiben való részvételét számára előmozdítják, szintén megfelelő módosulást nyert. Életkörülményei ennek folytán sok tekintetben jobbak, mint a középosztály alsóbb rétegei, amelyek az állam részéről kevesebb figyelemben részesültek. A középosztály három mozzanata: hasznos foglalkozás, jólét, műveltség, a munkások rétegében a legharmonikusabb és így előbb-utóbb a középosztály magvát, többségét a rendezett gazdasági helyzetű munkás fogja alkotni.

Ami különösen a magyar szociálpolitikát illeti, tele van jóakarattal, megértéssel, szeretettel a gyengébb néprétegek iránt. Ezzel új, humánusabb, gyümölcsökben bizonyára gazdagabb korszak kezdődik, szemben a régi közönyösséggel, igazságtalanságokkal, elnyomásokkal, kizsákmányolásokkal. Ezzel

a magyar társadalompolitikai rendszer (másképp magyar szocializmus) legsürgősebb része meg van alkotva, illetve a megalkotás stádiumában van és jól is fog működni, ha némely szépséghibáját kijavítják, ha nem elégszünk meg potemkiniáddal, ha mielőbb visszatérhetünk a béke állapotába, ha szakszerű szociális érzékkel bíró közigazgatási szervezetünk lesz, mely a törvények és rendeletek észszerű, méltányos végrehajtásáról gondoskodik és ha a jól szervezett társadalomügyi minisztériumot felállítják.

Az államosítás, illetve községezés a magyar nemzet erősebb közszelleme mellett kevesebb nehézségbe ütközik, mint olyan népeknél, amelyek évszázadokon át a római jog rideg individualisztikus uralma alatt állottak, mint például a német nép. A vasútépítés első gondolatával nálunk is fellépett az államosítás kívánsága. A múlt század hetvenes éveinek elején részletesen indokolt indítványt nyújtottam be a pesti kereskedelmi- és iparkamarához a vasutak államosítása érdekében. Az indítványt ismételtelen megtettem az első (és utolsó) községezési kongresszuson. Az államosítás és községezés egyik lényeges célja, hogy ezzel a vállalkozói nyereség, a lenézett profit megszűnjék, hogy különösen a tömegszükségleteket kielégítő vállalatok az árakat az önköltségeknek megfelelően állapíthassák meg. Arra senki sem gondolt, hogy a községezés a magasabb vállalkozói nyereséget is magába foglaló árakat fog megállapítani, illetőleg a vállalatot adópréssé fejlesztik.

A községezés szempontjából talán szabad említeni, hogy e cikk írója a múlt század hetvenes éveinek elején hosszabb cikksorozatot közölt egy fővárosi nagy lapban, amelyben részletesen bírálta a Pesten működő trieszti gáztársulatot és a gázművek községezését ajánlotta. Az eszmét egy buzgó fővárosi bizottsági tag magáévá is tette. Wartha professzor, mint a kérdésben felkért szakértő, az ügy tárgyalásánál a közölt eszmemenetet felhasználta és az eredmény a gázművek községezése lett. A községezés teljesen bevált, de a termelési költségek szerint való ár a papíron maradt.

Távol áll tőlem, hogy a magyar szociálpolitika jelenét kisebbítem, avagy múltját felmagasztaljam, azonban az igazság érdekében röviden a következőket kell figyelembe ajánlani.

A szociálpolitika legfontosabb intézményeit: a munkásvédelmet és a munkásbiztosítást a múlt létesítette. A munkásvédelemmel kapcsolatosan behozott a gyári felügyelők fontos intézménye. Ugyancsak annak a múltnak érdeme a szövetkezeti eszme erőteljes felkarolása, amelynek szociális jelentőségét talán senki sem fogja tagadni. Ugyanabba a múltba esik az állami munkaközvetítő hivatal felállítása.

Szociális megfontolások vezettek a jövedelmi adó, a vagyoadó és a progresszív adókulcs bevezetéséhez. Szilágyi Dezső igazságügyminiszter a magán-

jogi kodifikációnál is tekintetbe vette a szociális gondolatot. Az University Extensionnak vezetése és működése is ugyanazon eszmének köszönthet. A ma joggal hangsúlyozott közegészségügy első csirája az 1876 évi közegészségügyi törvény, amelyben először mondták ki, hogy a közegészségügy és a gyermekek egészségügye állami feladat. A mezőgazdasági munkások biztosító pénztára, ha csak félénk lépés is volt, de szociális volt. Szociális jelentőségű volt a Wekerle-munkástelep létesítése. Nem szabad elfelejteni a Magyar Társadalompolitikai Társaság megalakulását (1910) és nemzetközi szerepét, valamint a kormányhoz – a szakértekezletek alapján – felterjesztett számos javaslatát.

Magyarország elfogadta a békeszerződés XIII. részét, amely fontos szociális elveket mond ki, elfogadta a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet számos egyezményét és ajánlását. Szociális jelentőségű volt az első szociálpolitikai tanszék felállítása a közgazdasági egyetemen épűgy, mint az újpesti egyetemi szociális telep létesítése.

A magyar szociálpolitika képviselői – számuk, súlyuk nem olyan lekicsinylendő – résztvettek a nemzetközi szociális intézmények munkájában. A magyar kormány képviselve volt a II. Vilmos császár által Berlinbe, az 1890 évben összehívott Nemzetközi Munkaügyi Konferencián és a genfi Nemzetközi Munkaügyi Szervezet által rendezett nagyjelentőségű

konferenciákon is. Nem lehet ignorálni a Vass József által összehívott Országos Szociálpolitikai Értekezletet, mely a szociálpolitikának jóformán teljes munkaprogramját kidolgozta és mely – mint Vass József maga mondta – a magyar szociálpolitika újabb megindulása érdekében az élő szociális elgondolásoknak volt az eredménye. A magyar keresztény szocializmus megszervezése és tevékenysége szintén nem hagyható figyelmen kívül.

A magyar szociálpolitika – mint számos kormánynyilatkozatból hallható – nem ma és nem tegnap indult útnak. Lassú volt, nehéz volt, de volt. Az igaz, hogy a domináló kormánypárt korifeusai a szociálpolitikát fitymálták. De a múlttól csak annak szabad kritikát mondani, aki a multat és küzdelmeit alaposan ismeri. Adjátok meg a múltnak, ami a múlté, azzal a jelen, ha értékes, nem veszít semmit. A múlt érdemének letagadása pedig ellenkezik a történelmi igazsággal.

Mellékesen és végűl megjegyzem még azt is, hogy a magyar szociálpolitikának voltak a múltban, ha nem is tömeges, hangos, de nem ignorálható képviselői, mind a politikában, mind a tudományban. Ha az iparfejlődésnek alsóbb fokán álló, szegény, tőkével nem rendelkező országban a szociálpolitikának még nem is teljesen érett eszméi mellett célkitűzését természetesen nem sikerűlt teljesen megvalósítania, az nem róható fel egyedűl a múlt terhűl.

AZ IPARFELÜGYELETTŐL A MUNKAÜGYI FELÜGYELŐSÉGIG

ÍRTA:

TÓTH BÉLA

Az „országos ipari munkaügyi felügyelőség” szervezése tárgyában legutóbb kiadott kormányrendelet¹ az iparfelügyelet reformjának régóta vajűdó kérdését juttatja tetű alá. Teszi pedig ezt olyan formában, amelyre a reform sürgetűi aligha számítottak, de amely nyilván a legalkalmasabb megoldásként kínálkozott arra, hogy az iparfelügyeletnek állandóan felpanaszolt hiányait végre kielégítű módon pótoljuk.

Rossz volt az iparfelügyelet? Ezt talán ily egyszerűen mégsem állíthatnák, de annyi bizonyos, hogy nem felelt meg többé a célnek. Igazságtalanság volna ugyanis elítélűi egy intézményt csak azért, mert egy más kor szellemében gyökerezett s megalkotűi nem azoknak a feladatoknak az ellátására szánták, amelyek a modern szociálpolitika megnűtt

¹ 4430/1942 ME. sz. rendelet. *Budapesti Kűzlűny* 1942 jűlius 23.

igényeibűl folynak. Az iparfelügyelet eredeti koncepcűija százegynéhány éves és szűlűhazájában, Angliában, még ma is gyűrfelügyeletnek hívűják, ami pontosabban világít rá tevékenységének tulajdonképeni területére, mint a mi németbűl fordított elnevezésűnk. Éppűgy, mint nálunk, hivatása ott is az volt, hogy egy hirtelen fejlűdésnek lendűlt gyűripar legkírívűbb visszasságait tűntesse el anélkűl, hogy ezzel komoly korlátokat szabott volna a vállalkozűi kedv, illetve a sarkában járű nyereségmohóság szabad érvényesűlésének. A nűi és gyermekmunka fűktelen kihasználásának megakadályozása mellett tevékenysége fűleg az egészségtelen munkahelyek kikűszűbölésére és az üzemi balesetveszűly csűkkentésére irányult. Ezzel párhuzamosan azonban jelentűkeny szerepet vitt az iparfejlűstés igazgatűsi teendűinek ellátásában, úgyhogy ilyen természetű elfoglaltságának megnűvekedésével az iparrendészet

hatáskör sokhelyütt szinte elhomályosította küldetésének munkásvédelmi jellegét.¹

Minálunk az így kialakult helyzet orvoslására irányuló igyekezet elég régi keletű. Nyomatékkal jutott kifejezésre ez a törekvés már a Vass József által kezdeményezett 1926 évi társadalompolitikai országos értekezleten, ahol előadói minőségben nem kisebb tekintély, mint Heller Farkas állapította meg, hogy az iparfelügyeletről szóló törvényünk korszerűsítésre szorul. Az ott elhangzott kifogások főleg az intézménynek túlnyomóan műszaki beállítottságát, iparfejlesztési teendőkkel való elhalmozottságát, valamint hatáskörének és különösképp személyzetének elégtelenségét emelték ki.² Minden maradt azonban a régiben, mígnem néhány évvel ezelőtt Bornemisza Géza, akkori iparügyi miniszter, az iparfelügyelet átszervezéséről, mint közvetlen küszöbön álló tényről nyilatkozott a sajtóban, de a megígért törvényjavaslat ennek dacára elmaradt. Annál nagyobb meglepetés volt tehát jelenlegi iparügyi miniszterünknek múlt év végén tett az a bejelentése, mely a tervezett reform elejtésével egy új felügyeleti intézmény életrehívását helyezte kilátásba.³

A most közzétett rendelet lényege abban foglalható össze, hogy az ipari és kereskedelmi alkalmazottak munkaviszonyára vonatkozó jogszabályok megtartásának ellenőrzését ezentúl egy külön állami hivatal, az országos ipari munkaügyi felügyelőség fogja ellátni, amelyre az iparügyi miniszter a munkaviszonnyal kapcsolatos egyéb közigazgatási tennivalók elvégzését is rábízhajta. Az iparfelügyelet továbbra is megtartja az alkalmazottak életének, egészségének és testi épségének biztosítására vonatkozó jogszabályok végrehajtásának ellenőrzését, viszont mind az iparhatóság, mind az iparfelügyelők hatásköre megszűnik azokban az ügyekben, amelyeket a rendelet az újonnan létesített szerv illetékességének körébe utal. A rendelet egyúttal paritásos

¹ A hazai helyzetre e tekintetben fényt vethet az iparfelügyelők teendőinek következő felsorolása: A gyárvizsgálókkal kapcsolatban gyakorolt szorosan munkásvédelmi ellenőrzésen kívül üzemstatistikai adatfelvételt és gőzkazánvizsgálatokat végeznek, ellenőrzik az ipartörvények betartását, telepengedélyezési tárgyalásokon vesznek részt, rendőrhatalósági és bírósági eljárásoknál szakértőkként működnek közre, véleményező szerv szerepét töltik be engedélyjegyes forgalmi, vám- és forgalmi adóváltási ügyekben, továbbá malomvámcserelepek létesítésével, kisipari pénz- és gépsegélyekkel, valamint címerhasználat engedélyezésével kapcsolatos ügyekben, eljárnak állami kedvezmények ügyében, ellenőrzik a vámmentesen behozott üzemi berendezések használatát és a külföldi munkaerők alkalmazási feltételeinek betartását, társulati adóügyekben a vállalatok kérelmére megállapítják az évi értékleírás műszakilag megengedhető mértékét, megállapítják a kötött forgalmú nyersanyagokban a vállalat indokolt szükségletét, stb. (Örkényi: *Iparrendészeti stb.* Iparfelügyelők könyvtár, VI. kötet. Budapest, 1940. 6. 1.)

² Balogh A. – Kovrig B. (szerk.): *Társadalompolitikai feladataink.* Budapest, 1927. 326 és köv. 11.

³ Varga József iparügyi miniszter 1941 november 20-án tartott költségvetési beszéde.

munkaügyi bizottságok felállításáról is intézkedik, melyeknek feladata lesz a munkaügyi felügyelőség tevékenységében helyszíni ellenőrzések útján is közreműködni.

Az új hivatal szervezetének, hatáskörének és eljárásának részletes szabályai e pillanatban még nem ismeretesek s ezért teljes egészében igazi jelentőségét sem mérhetjük fel egyelőre. így is megállapítható azonban, hogy a hozott intézkedés üdvös szakítást jelent egy felemás szempontok szerint és csak akadozva működő rendszerrel,¹ s az ipari szociálpolitika szolgálatába egy olyan intézményt állít, mely nemcsak elgondolásában egységesebb, de szorosan vett ellenőrző tevékenységén felül termékeny munkálója lehet az ipari munka békéjének és a munkásvédelem további kiépítésének is.

A reform egyébként az ipari közigazgatás fejlődésének olyan szakaszát valósítja meg nálunk, amelynek jelentkezését Európaszerte megfigyelhetjük. E fejlődésnek egyik jellemzője, hogy a szociális törvényhozás kiterjedésével párhuzamosan az igazgatási apparátus bizonyos differenciálódáson megy keresztül, mivel a különböző ügykörök terfogatának megnövekedése önálló vagy külön részegységet alkotó szervek alakítását tette szükségessé.² Hogy e fejlődésre csak néhány, az utóbbi években látott példát idézzünk, 1939-ben az azóta függetlenségét veszített Lettország a mienkével teljesen azonos természetű reformot hajtott végre, amikor az átszervezett és elsősorban műszaki feladatok elvégzésére rendelt iparfelügyelet mellé külön egy munkaügyi felügyelőséget is létesített. Az ügykörök megoszlásának tanulságos példáját szolgáltatja másfelől Belgium esete, ahol 1936-ban az addig munkafelügyelet³ néven működő szervezetet átalakították a munkaügyi és népjóléti minisztérium egyik főosztályává (Direction générale pour la protection du travail), amelynek három különálló szolgálati ágat rendeltek alá. E három „service”-ből az első a mérnökökből és volt munkásokból álló „műszaki munkavédelmi szolgálat”, a második egy szintén alkalmazotti rétegekből kiegészülő „munkaellenőri szociális szolgálat”, a harmadik pedig a „munka-

¹ A személyzeti létszámmal arányban nem álló igazgatási feladatok tömege az iparfelügyeletet hosszú idők óta mindinkább elvonta eredeti hivatásának betöltésétől, aminek következtében utóbb a hatáskörébe tartozó üzemeknek évenként már a felét is alig tudta meglátogatni.

² Helyénvalónak tartjuk egyúttal megjegyezni, hogy másfelől viszont a szétvált vagy egymásmellett működő munkásvédelmi intézmények egységes vezetés alá helyezése előbb-utóbb szintén nélkülözhetetlennek bizonyul, s így jönnek létre az azonos érdekkörnek nagyobb kormányzati nyomatókat adó magasabb munkaügyi és szociálpolitikai hatóságok, amely folyamatnak természetszerű betetőzése egy külön erre a célra rendelt minisztériumnak az életrehívása.

³ A megjelölés egyértelmű a mi iparfelügyeletünkkel, mivel francia nyelvterületen ennek az intézménynek kezdetől fogva „inspection du travail” volt a neve.

védelmi orvosi szolgálat”. A második ágazat keretében ezenfelül még egy „ipari kapcsolatok osztálya” elnevezésű csoport is működik, amelynek feladata az ipari béke fenntartása érdekében dolgozni olyképp, hogy közvetít a munkaadó- és munkásszervezetek között és elősegíti a kollektív szerződések megkötésére vagy béregyeztetésre hivatott paritásos bizottságok megalakítását.

Nem volna sok értelme, ha tovább halmoznék a példákat pusztán annak a külsőleges ténynek az igazolására, hogy a munkaügyi igazgatással szemben támasztott igények megduzzadása magának a köz-igazgatásnak az újabb feladatokhoz való alkalmazkodását követeli meg. Ellenben talán nem lesz minden haszon nélkül való, ha ennek az alkalmazkodásnak néhány olyan szempontjára mutatunk rá, amelynek figyelembevétele a mi fiatal munkafelügyelőségünket is közelebb segítené az elérni kívánt célhoz.

Ilyen figyelmetérdemlő szempont mindenekelőtt az a mód, ahogyan az ellenőrzést gyakorló szerv működési körének terjedelme meghatározást nyer. Arra a kérdésre, hogy az ellenőrzés milyen vállalatokra, üzemekre és üzletre terjedjen ki, a dolog természeténél fogva általában csak egy logikus válasz adható: az ellenőrzési jog terjedelmének egybe kell esnie azoknak a törvényeknek egymástól sok esetben eltérő alkalmazási körével, amelyeknek megtartásáról meggyőződést szerezni a felügyeleti szerv kötelessége. Elméletileg épp ezért helytelen *a priori* meghatározni, hogy a felügyelőség mely munkaadók üzeme vagy üzlete felett gyakorolhat majd ellenőrzést, hanem ellenkezően az alkalmazandó törvényekből kiindulva kell ellenőrzés alá vonni mindazokat a vállalatokat és egyéb munkahelyeket, amelyekre a kérdéses törvények hatálya kiterjed. A követendő szabály röviden tehát úgy volna megfogalmazható, hogy a munkaügyi felügyelő mindenüvé beléphet, ahol valamely törvény megtartása a munkaadóra nézve kötelező s ennek ellenőrzése a felügyelő hatáskörébe tartozik. S tegyük hozzá, hogy mindenütt természetesen csak azt ellenőrzi, amit azon a helyen az üzem hovatartozandósága szerint ellenőrizni lehet és kell.

A munkaügyi felügyelőségnek a rendeletben megszabott illetékességi köre sokszorosan meghaladja azt, amivel eddig az iparfelügyelet rendelkezett, amennyiben műszaki jellegre vagy nagyságra való tekintet nélkül kiterjed az ipartörvény hatálya alá tartozó összes vállalatra, üzemre és üzletre, valamint a közhasználatú villamosművekre, amelyeknek jogi helyzetét egy külön törvény szabályozta. Ez a viszonylag széles keret azonban még mindig nem foglal magában egyes elég jelentősnek nevezhető munkakategóriákat. Holott, ha arra gondolunk, hogy a munkaügyi felügyelőségnek a szociális

gondozás olyan általános szervévé kellene válnia, mely a dolgozó társadalom bizalmának letéteményeseként minden védelemre szorulónak elfogulatlan támasza, akkor nem látszik célszerűnek akár az intézmény, akár az érdekeltek szempontjából ezt a védelmet széttagolni. Kissé szégyenlős idealizmussal azt mondhatnók, hogy a legfontosabb társadalmi funkció, a munka védelmének olyan általánosnak, különbséget nem tevőnek illenék lennie, mint mondjuk az állampolgári nevelésnek vagy az igazságszolgáltatásnak. Igazán nem látjuk semmi anyagi akadályát annak, hogy pl. egy takarékpénztárnál ugyanaz a hivatal nyerjen a munkaviszonyokba betekintést, mint egy fuvartelepen vagy borbélyüzletben, sőt még az is könnyen elképzelhető, hogy a bányáknál a bányakapitányság műszaki ellenőrzése mellett a munkafelügyelőség szociális előjelű tevékenysége is jól megférjen. Egyébként nincs kizárva, hogy épp e reszortválaszfallak tervbevett megnyitására utal a rendeletnek az az intézkedése, mely a munkaügyi felügyelőség hatáskörének az esetleg érdekelt más miniszterrel egyetértően történő kiterjesztését teszi lehetővé. Mindenesetre kívánatos lenne, hogy a munkaügyi felügyelők az egyes szakminisztériumok rendelkezési jogától nem érintett egyetemes illetékességet nyerjenek a tágabb értelemben vett ipari és kereskedelmi munkaviszonyra vonatkozó jogszabályok megtartásának ellenőrzésére és ezt az illetékességet a jövőben hozandó ily tárgyú jogszabályok esetenként is kifejezetten megállapítsák.

Az illetékesség terjedelmének e formai problémájánál feltétlenül jóval fontosabb a hatáskörnek tárgyi megjelölése, ideértve a véleményünk szerint nélkülözhetetlen hatósági jog gyakorlásának körülírását is.

Ami az ügykört ületi, a jelen esetben nyilván nem is helyes minden lehetséges ügytárgyat kimerítő elhatárolásról beszélni. Ettől maga a rendelet is tartózkodik és gondos előrelátással a munkaviszonyt érintő bármely közigazgatási tennivaló ellátására nyitva hagyja az utat. Élve e lehetőséggel, az intézmény addig mélyítheti kapcsolatait a termelő munka síkján jelentkező ezernyi problémával, hogy a felügyelet magas polcáról leereszkedve idővel közvetlen befolyást is gyakorolhat a munkaadó és munkás viszonyának kialakítására. Minden hatósági organizmus többé-kevésbé nevelő és viszonyokat formáló szerepet tölt be a közösség életében s előrelátás hiányára vallana, ha épp a kenyérért való küzdelem állandó feszültségeket rejtő frontján mondanánk le arról, hogy a munkafelügyelet lugalmas közreműködésével a mindenkori ellentétek kiegyenlítésére törekedjünk. E kiegyenlítés társadalompolitikai, sőt egyszerűen politikai jelentősége az utolsó negyedszázad során annyira megnőtt,

hogy mélyreható államszerkezeti problémákat s ezek megoldásának számos kísérletét vetette felszínre. Nem célunk itt azokkal a forradalmi újításokkal foglalkozni, amelyek a munka „alkotmányos” helyzetének gyökeres megváltoztatására irányultak. Szerényebb keretek közt sok iparfelügyeleti reform is eléggé érzékelteti azt az eltolódást, mely a munka társadalmi jelentőségének és a hozzáfűződő állami érdekeknek felismerése terén az utóbbi időkben végbement. E tekintetben – hogy a közelben maradjunk – legyen szabad a román példára hivatkoznunk.

A román iparfelügyelet reformját egy 1927-ben hozott törvénnyel hajtották végre, aminek révén e szerv olyan feladatok elvégzésére kapott megbízást, melyek a munkaügyi hatáskör legszélesebb értelmezését tételezik fel. E szerint a munkaügyi jogszabályok végrehajtásának helyszíni ellenőrzésén felül az iparfelügyelők (kiknek román megjelölése különben kezdettől fogva „munkafelügyelő” volt) teendői közé tartozik: *a)* közreműködni az érdekeltekkel a munkaadók és munkavállalók közti viszony megjavításában, pártatlan és tárgyilagos közbelépésükkel megakadályozva a munkaviszályok kitörését, illetve elősegítve ezeknek elsimítását; *b)* hozzájárulni a munkaadók és munkavállalók szakmai szervezeteinek szilárd kiépítéséhez, ellenőrizve és tevékenységükben támogatva az e célból alakított egyesületeket; *c)* közreműködni az érdekeltekkel munkaközvetítőirodák létesítésében és kielégítő működésük biztosításában, valamint a munkapiac tanulmányozásában és a munkaerő-szükséglet kielégítésében; *d)* együttműködni a munkakamarákkal ezek tevékenységi körének tökéletes ellátása érdekében; *e)* tájékozódást és statisztikai vagy egyéb adatokat szerezni a gazdasági és szociális helyzetről; *f)* figyelemmel kísérni a munkások szakmai és kulturális képzését és tökéletesítését, ellenőrizve és tevékenységükben támogatva az e célból létesült hivatalos és magánintézményeket; *g)* elősegíteni a tanoncotthonok létesítését és felügyelni mind ezek, mind az állam vagy egyesületek által fenntartott bármely más munkás jóléti intézmény működésére.¹

Nincs módunkban ellenőrizni, hogy mindezekből a tevékenységekből mi vált be a gyakorlatban, helyesebben mit valósítottak meg belőlük. Összevalogatásuk nyilván a helyi szükségletek figyelembevételével történt, s lemásolásuk már csak ezért sem volna más, esetleg fejlettebb viszonyokkal rendelkező országok számára indokolt. Egy szempontból azonban túlzás nélkül mintaszerűnek nevezhetjük: az iparfelügyelőknek adott program rendkívül hajlékony és lehetővé teszi számukra, hogy a munkás-

védelem legtöbb kérdésével eleven kapcsolatban maradjanak, beágyazva így működésüket a munka területén versengő ellentétes törekvések köze-
pébe.

Nálunk a munkaügyi felügyelők ügyköre magától értetődően elsősorban saját szociális törvényhozásunk meglévő követelményeihez fog igazodni, de ugyanolyan mértékben függhet attól az iránytól is, amelybe e törvényhozás fejlődését a jövőben terelni kívánjuk. A munkafelügyelőség bármely téren kifejtendő tevékenysége ugyanis hasznos tapasztalati anyagot tud majd szolgáltatni olyan kérdések utólagos rendezéséhez, amelyek eddig nem nyertek törvényi szabályozást. Gondolunk itt elsősorban a kollektív szerződések létrehozásában való közreműködésére, ami e szerződések joghatályának előbb-utóbb bekövetkező formális elismertetésével nem csupán szociális törvényhozásunk e ponton mutatkozó sajnálatos hiányosságának megszüntetéséhez vezethet, hanem munkajogunk részletesebb kiképzéséhez is megfelelő alapot teremtene. Tapasztalás szerint a munkaszerződés tartalmát vélelmező vagy kötelezően megszabó jognak hagyományos alapja a törvényhozó akaratán túl az életben követett vagy méltányosnak elismert gyakorlat, s ezért csak előny származnék belőle, ha e gyakorlat minél kiegyensúlyozottabb lerögzítéséhez a munkafelügyelőknek is módjuk lesz a maguk részéről hozzájárulni.

A munkafelügyelőségnek hatósági jogkörrel való felruházása nincs összefüggésben az előbb vázolt szereppel, annak azonban hasznos kiegészítője lehet annál a tekintéllynél fogva, melyet az intézkedés vagy megtorlás jogának gyakorlása feltétlenül kölcsönözni szokott egy hivatalos szervnek. Iparfelügyeletünknek egyik sokat felhányt fogyatékosága épp az volt, hogy semmi hatalmi eszköz nem állt a rendelkezésére, hanem a legjelentéktelenebb intézkedés vagy rendszabály érdekében is a közigazgatási hatóságokat kellett megkeresnie, amelyek részéről nem mindig találkozott a szükséges megértéssel. Az iparfelügyeleti jelentésekben gyakori hivatkozás történik olyan esetekre, ahol az iparhatóság által az iparfelügyelő feljelentése alapján kimért büntetés feltűnő enyhésege szinte az iparfelügyelő-ség tekintélyének bár szándéktalan, de annál biztosabb lejáratásával tekinthető egyértelműnek. Közjogi doktrínák megfellebbezhetetlen tantételeinek jogászilatulogatása nélkül az ember valóban nem is képes megérteni, hogy egy munkaügyi jogszabály alkalmazására miért bír több hivatottsággal az általános igazgatásnak vagy rendészetnek bizonyára univerzális felkészültségű tisztviselője, mint a kimondottan szakember, aki számára az egyébként elengedhetetlenül szükséges adminisztratív rutin elsajátítása talán szintén nem volna teljesen reménytelen fel-

¹ Bureau international du Travail: *Série législative*, 1927. 1363. 1.

adat. A zavartkeltő vagy éppen visszaélészerű intézkedésektől való félelem aligha lehet komoly érv arra, hogy a munkaügyi jogszabályok alkalmazását legjobban ismerő szervtől megtagadjuk a hatósági jogot, mivel misem könnyebb, mint a jog gyakorlására nézve megfelelő utasításokkal ellátni az érdekelt szakközegeket s a felülvizsgálati lehetőség nyitvatartásával a helyes mederbe terelni az esetleges kilengéseket. Sokkal közelebb fekszik az a feltevés, hogy annak idején az iparfelügyeletet főleg azért nem látszott ajánlatosnak intézkedési joggal is felruházni, mivel tartani lehetett attól, hogy az egészségügyi és balesetvédelmi szempontok maradéktalan érvényesítése túlbuzgó és csak saját hivatali küldetésüket szem előtt tartó felügyelőket könnyen költséges üzemi befektetések kikényszerítésére ragadhat, ami pedig nehezen volt megengedhető a szabadelvűen értelmezett iparpártolás sérelme nélkül.

Az intézkedési jog azokban az országokban, ahol ez az iparfelügyelőknél működésük egész területén rendelkezésre áll, bajt tudomásunk szerint nem okozott. Eltekintve azonban ettől, a fenti aggodalom a munkaügyi felügyelőkkal szemben amúgyis elesik, mivel balesetelhárítási és egészségvédelmi hatáskör hiányában nem fenyegethet az a veszély, hogy pusztán egyéni megítélés alapján súlyos pénzügyi megterhelést jelentő intézkedésekkel nyomják a munkaadókat. Eljárásuk során ugyanis csupa oly szabatosan körülírt törvényes rendelkezés megtartását ellenőrzik majd, amelyek nehezen engedik szóhoz jutni az ingadozásoktól nem mentes szubjektív értékelést. Nem jelentene tehát az ipar szempontjából sem valami különösebb kockázatot, ha – már csak a gyors és racionális ügyintézés érdekében is, de mindenekelőtt a munkafelügyelőség szükséges tekintélyének alátámasztása céljából – ezt az első sajátosan munkaügyi szervünket ellátják a közigazgatási hatáskör kellő attribútumaival.¹ Ezek nélkül a munkafelügyelőség eleve bénaságra volna ítélve, arról nem is szólva, hogy határozottan szervezési kuriózumszámba menne, ha pl. munkaidő meghosszabbítása, éjjeli munka engedélyezése, vagy más hasonló munkaügyi igazgatási kérdés tekintetében, melyek némelyikénél a kereskedelmi és iparkamarákat vagy az ipartestületeket is meg kell hallgatni, egy e kérdésekben különös avatottsággal bíró hivatal háttérbetolásával ezentúl is a szolgabíró vagy az előjáróság döntene. A hűség kedvéért mellel meg kell jegyeznünk, hogy az idézett rendelet szerint ugyan a munkaügyi felügyelőség

¹ Hogy külföldön ezen a téren milyen a helyzet, arra nézve itt csak utalunk a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal egyik kiadványára, mely a vonatkozó nemzetközi anyag rövid áttekintését adja. Címe: *L'organisation de l'inspection du travail dans les établissements industriels et commerciaux*. Genève, 1939.

hatáskörébe utalt tennivalók tekintetében „az iparhatóság és az iparfelügyelő hatásköre meg fog szűnni, a szövegből azonban nem tűnik ki világosan, hogy a megszüntetés vajjon mindkettőnél csupán az ellenőrzési jogot érinti-e, vagy pedig az elsőnek hatósági jogkörére is vonatkozik.

Bár attól tartunk, hogy a közjogi tájékozatlanság vagy pláne a felforgatni akarás gyanúját vonjuk magunkra, mégis szóvá kell tennünk, hogy semmi esetre sem volna túlzás bizonyos korlátokhoz kötött büntető hatáskört is megadni a munkaügyi felügyelőségnek. Ez a hatáskör a gyakorlatban kétféle lehet: vonatkozhat egyrészt azokra a cselekményekre, amelyek a felügyelők hivatali működésének megghiúsítására vagy eredménytelenné tételére irányulnak, másrészt pedig azokra a kihágásokra, amelyeket a különböző munkásvédelmi törvények minősítenek ilyenekül. Ha az utóbb említett szélesebb hatáskörrel szemben talán jelentkezhetnek is megfontolást érdemlő aggályok, a szűkebb terjedelmű büntetőjogkör olyan fontos segédeszköz az ellenőrző tevékenység eredményes kifejtésének, hogy attól éppoly kevésbé volna indokolt megfosztani a munkafelügyelőséget, mint ahogy pl. az adóhivataloktól sem tagadjuk meg a bírság kirovásának lehetőségét. Nem kívánatos helyzetek szülője lehet ugyanis, ha valamely hivatal saját tevékenységének csorbíthatatlan fenntartását idegen hatóságoknak esetleg nem kellően erélyes oltalmától kell várnia.

Hogy néhány külföldi példára is hivatkozzunk, Lengyelországban az 1927 évi iparfelügyeleti törvény eredetileg csak a fent említett kisebb jogkörrel ruházta fel az iparfelügyelőket, akik meghatározott keretek közt pénzbüntetést szabhattak ki arra a személyre, aki idézésükre meg nem jelent, a kért felvilágosításokat nem adta meg, vagy egyéb módon akadályozta őket ténykedésükben. E jogkör gyakorlása, úglátszik, oly kevésbé adott kifogásra okot, hogy 1934-ben a legtágabb értelemben vett rendőrbírói hatáskörrel látták el az iparfelügyeletet, ami nemcsak a munkaügyi jogszabályokban megállapított szankciók alkalmazását tette le a kezükbe, hanem az e jogszabályok alapján tett intézkedéseikkel való szembehelyezkedést is maguk torolhatták meg. Amennyiben pedig az iparfelügyelet panasz alapján is eljárhatott a törvény be nem tartóival szemben, e hivatal idővel egy külön elsőfokú jogszolgáltató fórummá nőtte ki magát, melyet az iparfelügyelői jelentések szerint az érdekelték sokkal szívesebben kerestek fel jogsérelmeikkel, mint a körülményesebb eljárási szabályokhoz kötött munkaügyi bíróságokat.

Olaszországban a korporációs felügyelet szervezéséről szóló 1931 évi törvényrendelet a felügyelőket kifejezetten rendőrbírói tisztviselők-

nek minősíti, akik a tisztük ellátása közben hozott intézkedéseiknek való ellenszegülést 2000 líráig vagy két havi elzárásig terjedő büntetéssel sújthatják. Az alkalmazható pénzbüntetés felső határa 3000 líra azokkal szemben, akik valamely törvényesen követhető felvilágosítás megadását tagadják meg tőlük. Németországban egy 1937-ben kelt miniszteri rendelet értelmében az iparfelügyelők gyakorolják a megtorlás jogát mindazokban az esetekben, amikor a törvény szerint kiszabható legmagasabb büntetés nem haladja meg a 150 márkát vagy az ennek megfelelő tartamú elzárást. A volt Jugoszláviában a kerületi iparfelügyelők szintén hasonló jogokkal rendelkeztek.

Az illetékességnek és hatáskörnek a fent elmondottak szellemében való szabályozása azonban csak félrendszer maradna, ha nem történnék egyúttal gondoskodás arról is, hogy az új intézménynek megfelelő összetételű és létszámú személyzet is rendelkezésre álljon. Ez olyan el nem hanyagolható követelmény, amelynek szinte minden egyebet megelőző fontossága van. Már az iparfelügyelet sokat emlegetett küzködésének is ez volt a legfőbb oka s a munkaügyi felügyelőség új utakon elindítandó tevékenysége is aszerint fog kielégítő eredményhez vagy csatlódáshoz vezetni, hogy milyen szempontok szerint szabják majd meg személyzeti kereteit.

A mennyiségi kívánalmakat nyilván majd csak a tapasztalat fogja kellőképp tisztázni, minőségi tekintetben azonban nem nehéz eleve megjelölni néhány fontosabb irányelvet. Így mindenekelőtt a közigazgatás észszerűségének egyik elemi feltételként kifejezett azt az elvet tartanok követendőnek, mely szerint, „ha a munkakör betöltésére kisebb végzettségű munkaerő is megfelel, ne alkalmazzunk magasabb képzettségű, drágább munkaerőt”.¹ Ez általános érvényű szempont figyelembevételéül különösen helyénvaló lenne a jelen esetben, mivel a munkaügyi felügyelőségre a különböző értékű és természetű ténykedéseknek nyilván olyan széles skálája vár, mely a legnagyobb mértékben indokoltá tenné a személyzetnek az eltérő feladatok szerint való tagolását. Kisipari üzemből fizetett béreknek vagy egy gyár éjjeli munkájának kivizsgálásához bizonyára nem szükséges olyan áttekintő képesség, melyet csak a magasabb végzettségű tisztviselőknél szoktunk feltételezni. Épp ezért gyakorlatilag alig volna akadálya annak, hogy a felügyelőség kötelékébe pl. volt munkásokat is felvegyenek, akik a kisebb üzemek ellenőrzésére és az egyszerűbb tényállások megállapítására lennének felhasználhatók. Ezt nemcsak a gazdaságosság fentérintett elve kívánná így, hanem az a lélektanilag és emberileg értető maga-

¹ Fluck András: *A közigazgatási ügyintézés racionalizálása*. Budapest, 1938. 97. 1.

tartás is, mely kölcsönösen több bizalomra és megértésre hangol olyanokat, akik azonos társadalmi környezetben éltek valaha. Már pedig a felügyeletnek nemcsak arra lesz szüksége, hogy a legfőbb érdekelték bizalommal viseltessenek irányában, hanem arra is, hogy saját emberei útján maga is jobban hozzáférközhessék azok világához, akiknek ügyét majd szívében kell viselnie.

A személyzet rétegzésének e gondolata nálunk hihetőleg még szokatlanul hat s valószínűleg nem ártana, ha külföldi példákra való hivatkozással próbálnék elfogadhatóbbá tenni; ez azonban elkerülhetetlené tenné, hogy aránytalanul elnyújtsuk fejtegetéseinket.¹ Így csak egy itthon felvetődött, az észszerű szervezés kívánalmainak megfelelni kívánó javaslatot hozunk fel ama meggyőződésünk alátámasztására, hogy a személyzet kérdésében nem szabad elzárkóznunk az újítások elől. A javaslat épp az iparügyi minisztérium egyik volt tisztviselőjétől származik, aki a fogalmazói kar munkájának jobb kihasználása végett többek közt a kezelési szakhoz tartozó „előadói segédterők” alkalmazását ajánlotta, mint célravezető eszközt.² E segédterők tudvalevően olcsóbbak, ezért nagyobb számban alkalmazhatók, ami viszont lehetővé teszi, hogy magasabb végzettségű tisztviselőket csak vezetőül és a különösebb felelősséggel járó teendők ellátására nevezzenek ki.

Új intézményünknek tehát a felügyelők és ellenőrök olyan gárdájával kellene rendelkeznie, mely egyformán foglalna magában főiskolai, középiskolai és ennél alacsonyabb képzettségű alkalmazottakat, ez utóbbi kategóriába sorolva a munkásságnak a közösség érdekeivel szemben fogékonyabb köréből kiválasztott munkás-ellenőröket. A személyzetnek ez az összetétele nemcsak nagyobb belső hajtóerőt adna az intézmény működésének, hanem a létszámkeret tágabbra szabásának lehetőségével elhárítaná annak a veszélyét is, hogy az ellenőrzés a munkaterület egy jókora részén csak névleges maradjon. Ez a veszély pedig nem is olyan egészen képzeletbeli. Annak idején szakkörökben nem kis feltűnést keltett, hogy a munkaidő, a legkisebb munkabérek és a fizetések szabadság rendezése kapcsán az iparfelügyeletről még csak említés sem történt s a végrehajtási rendelet az ellenőrzést törvényhatóságokként felállítandó bizottságok és esetleg kinevezendő miniszteri biztosok kezébe tette le. Az iparfelügyelet mellőzése az ismert személyzeti viszonyoknál fogva érthető volt. A pótlására hivatott bizottságokban és biztosokban azonban alig láthatunk egyebet, mint jobb híján közbülső megoldás-

¹ Nem tehetünk egyebet, minthogy felhívjuk az érdeklődők figyelmét a N. M. H. imént idézett kiadványának *Personnel de Vinspection* című fejezetére, mely a kérdést kimerítően tárgyalja.

² Fluck András: id. munka 97. 1.

ként választott kiutat az elmaradhatatlan ellenőrzés biztosítására. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a hatékony ellenőrzés oly állandó szervezetet igényel, mint amilyennek létesítése most a munkaügyi felügyelőség formájában küszöbön áll s minden más megoldás csak a rendelkezésre álló eszközök elégtelenségének palástolására szolgál. Nincs közelebbi tudomásunk arról, hogy pl. az említett törvényhatósági bizottságokat mily mértékben próbálták igénybe venni, munkásoldalról azonban határozottan úgy nyilatkoznak felülük, hogy „az idők folyamán e bizottságok létezése teljesen feledésbe ment, úgyszólván ma már alig emlékszik arra valaki, hogy ilyen bizottságok egyáltalán léteznek.”¹

Némileg gondolkodóba ejthet, hogy a most kiadott rendelet részben szintén paritásos bizottságokkal kívánja ellátni az ellenőrzés tagadhatatlanul nehéz feladatát. Azt jelentené ez, hogy eleve számolva a kinevezhető személyzet elégtelenségével, mindjárt a kezdetnél kiegészítő megoldás felé nyúlnak? Vagy csupán az ellenőrzés pártatlanságának és az érdekeltet jogos érdekei fokozottabb megővésének biztosítása céljából történék a munkaügyi bizottságok bekapcsolása a felügyeleti tevékenységbe?

Legyen szabad kifejezni azt a véleményünket, hogy bizottságok általában ott jutnak igazán nekik való szerephez, ahol mérlegelni, szempontokat összeegyeztetni és valamilyen kérdésben dönteni kell. Tehát mint tanácsadó, az intézkedést előkészítő szervek jöhetnek elsősorban tekintetbe valamely igazgatási vagy bírói jogkört ellátó hatóság oldalán. Pusztán rendőri tényálladék felvételének bizottságokra bízása azonban, *sit venia verbo*, olyan kisiklás, mely hamis irányba tereli a hatékony ellenőrzés megoldásának kérdését s ugyanakkor nem kis mértékben ellenkezik az egyszerű és gyors igazgatási gyakorlat követelményeivel. Szimpla, bárki által észlelhető tények megállapításához elegendő egyetlen megbízható személy, akinek jelentését vitás esetben amúgy is felül lehet vizsgálni a könnyen beszerezhető bizonyítékok alapján. Ezzel szemben a bizottságok - attól eltekintve, hogy nem állhatnak szakadatlanul rendelkezésre, hiszen nem hivatásuk az üzemek

állandó ellenőrzése – nehezen mozgathatók és körülményesek, holott a felügyelet kielégítő ellátása éppen mozgékonyt és a kezdeményezésben mutatott erélyt kíván. Épp ezért azt tartjuk, hogy a munkaügyi felügyelőség csak úgy felelhet meg a hozzáfűzött várakozásnak, ha tevékenységének súlypontja nem a szükségmegoldásként választott bizottsági ellenőrzésen, hanem saját közegeinek hivatászerűen folytatott rendszeres működésén lesz.

Egyébként igen valószínű, hogy e most bevezetett reformmal a munkaügyi igazgatás és ellenőrzés problémája még távolról sem jutott nyugvópontra. Ellenkezőleg, a körülmények a mellett szólnak, hogy bevezetésével tulajdonképp egy újjárendezési folyamat indult el. Hogy egyebet ne mondjunk, például feleletre vár az a kérdés, hogy megcsonkított hatáskörű iparfelügyeletünk képes lesz-e sokáig megtartani birtokállományának megmaradt munkásvédelmi részét, avagy kénytelen lesz előbb-utóbb kizárólagosan iparrendészeti szervvé átalakulni. A társadalombiztosítási intézmények ugyanis félreérthetetlen törekvést mutatnak abban az irányban, hogy az egészségvédelem és a balesetelhárítás ügye fokozott mértékben kerüljön befolyásuk alá. Erre nézve jellemző az a három évvel ezelőtt kiadott belügyminiszteri rendelet², amely az OTI orvosi és műszaki közegeit a kérdéses területen ugyanazzal a feladatkörrel bízza meg, mint amely eddig az iparfelügyelők munkásvédelmi tevékenységének a tengelyét alkotta. S amennyiben az OTI rendelkezésére álló hatalmi eszközök (biztosítási pótvárulék kivetése, díjtétel felemelése, kártérítési kötelezettség megállapítása) a gyakorlatban jóval hatékonyabbak az iparfelügyeleténél, alig lehet kétséges, hogy az iparfelügyelet lába alól mihamar ezen a téren is kicsúszik a talaj.

Az iparfelügyelet bizonytalan sorsa azonban már semmiképp sem érintheti a belőle úgyszólván kihátrált munkaügyi felügyelőség jövőjét. Megállapíthatjuk, hogy a szociális haladást szolgáló intézményeink hálózata egy fiatal, sokat ígérő szervezettel bővült és csak az van hátra, hogy el is lássuk mindazokkal a kellékekkel, amelyek nélkül bizonyára nehéz lenne bebizonyítani életrevalóságát.

¹A magyar könyvnyomdai munkások szakszervezetének jelentése a központi vezetőség 1938-1942 évi működéséről Budapest (1942), 58. 1.

² 239/1939 BM sz. rendelet a betegségi és baleseti biztosításról szóló 1927: XXI. te. keretébe tartozó egészségvédő és balesetelhárító eljárásról.

A MUNKÁSKÉZ EGÉSZSÉGE

ÍRTA:
vitéz NOVÁK ERNŐ

Az emberi kéz az a szerv, amely közvetlen kapcsolatot létesít a külvilággal. Tájékoztat a környezetünkben levő tárgyakról, végrehajtója akarataunknak, hozzásegít munkánk elvégzéséhez. Az öntudatára ébredő gyermek a kéz közvetítésével ismerkedik meg a külvilággal. Később mindennapi életünk sok ezer szükségletét kezünk segítségével elégítjük ki és alig van olyan elvont szellemi munkás, aki munkájának elvégzésekor ne venné igénybe kezének segítségét. A dolgozók milliói még ma is, a gépek világában, kezük munkájával gondoskodnak maguk és családjuk fenntartásáról. A kéz arcunkon kívül az a szervünk, amely fedetlen és így minden külső behatásnak, sérülésnek leginkább kitett.

Ennek megfelelően a kézsérülések az összes sérülések háromnegyedét teszik ki. Egynegyede ezeknek a sérüléseknek olyan jelentéktelen, hogy nem is kerül orvos szeme elé. De az összes orvosilag kezelt sérülések fele a kézre esik. A legújabb számítások szerint a kéz fertőzéseinek következményeiben ugyanannyi ember hal meg, mint vakbélgyulladás miatt. Zur Vert számításai szerint a kézsérüléseknek 34.2 %-a állandó keresőképesség-csökkenéssel gyógyul. A baleset következtében beálló teljes keresőképesség 7.9 %-a kézsérülésre vezethető vissza (Hill). Az elváltozás gyakoriságát Prinzing kutatásai is igazolják. Ezer ember közül évenként 3.7 szenved kézfertőzésben, amely legnagyobb részét apró sérülések következményeként lép fel. Az osztrák baleseti kimutatás szerint a kézsérüléseknek %%-a végződött halálosan, az ujsérüléseknek pedig 0.14 %-a. Böhler számításai szerint a kártalanításra került balesetek 44%-a kéz- és ujsérülésre esik. A svájci baleseti kimutatás még ezt a számot is felülmúlja, adatai szerint a kártalanított balesetek 51.6 %-a esik a kéz és ujj sérüléseire.

Igen nagy gyakoriságúak, főképen bányavidékeken, a felső és alsó végtag hosszú csontjainak törései. Gyógyításuk sem jár mindig teljes eredménnyel, úgyhogy azok, akik ilyen balesetet szenvedtek, legtöbnyire keresőképesség-csökkenéssel gyógyulnak. Mégis, a kéz- és ujsérülések után kifizetett járadékok kétszeresét teszik ki az említett törések után kifizetett járadékoknak.

A francia államvasutak a baleseti kártalanítások 46%-át kézsérülések után fizették ki. A zürichi klinikának legsúlyosabb baleseti halálozását az ujsérülések okozták. Messze utána következett a nyílt combtörések okozta halálozás.

Rendkívül érdekes a megboldogult csehszlovák köztársaság 1935-ből származó kimutatása. 40.216 olyan balesetről tesz említést, amely legalább 4 heti keresőképtelenséggel társul. 8.11% (3262) kézsérülésre, 32.69% (13.148) ujsérülésre esik. Tehát összesen 40.8 % érinti a kezét. Az összes kártalanítási összegek 30%-át, 244.000.000 koronát fordítottak a kézsérülések kártalanítására.

Igen érdekes megfigyeléseket tehetünk, ha részleteiben tekintjük ezt a kimutatást. Kiviláglik belőle az óriási különbség, amely a nem fertőzött, tehát idejében szakszerűen ellátott és a fertőzött, tehát elhanyagolt kézsérülések között van. Az összes kézsérülések 21%-a fertőzött volt. A fertőzött kézsérülés költsége 9041 koronát tett ki, míg a nem fertőzött csak 3323 koronába került. A fertőzött kézsérülések 20 halottat adtak, ezek közül 11 sérülés csak egyetlen ujjat érintett.

Hogy szakszerű kezeléssel milyen szép eredmények érhetők el, azt a Bata-cipőgyár zlini kórházának kimutatásából láthatjuk. 1932-ben az összes balesetek 62 %-a kézsérülés volt, ezeknek 16 %-a fertőzötten került kezelésbe. Ettől az időponttól kezdve különleges gondot fordítottak a kézsérülések gyors és megfelelő ellátására, ennek eredményeként a fertőzött sérülések száma 8.8%-ra esett vissza.

Hasonló érdekes számadatokat közöl 1928-ból Schwarz egy berlini biztosítótársaság adataiból. Egy év alatt 237 balesetet kártalanítottak. Ebből a 237 balesetből 76 volt kéz- és ujsérülés. Azon kéz- és ujsérülések közül, amelyeket Berlinben baleseti intézetekben kezeltek 7.6% vezetett keresőképtelenséghez. A Berlinen kívül kezeltek közül 24.47%. Még szebb eredményeket ad az 1929-es kimutatás. Itt a baleseti intézetben kezeltek közül 4.68% vált keresőképtelenné, a Berlinen kívül kezeltek közül pedig 18.72%, tehát négyszer jobb eredményeket értek el a baleseti intézetben.

Mind ezek az adatok, amelyeket kiválogatás nélkül előrebocsátottunk, megvilágítják a kérdés óriási fontosságát. Láthatjuk, hogy a jelentéktelennek tartott kézsérülések dolgozó emberéletek elpusztulásához, a munkaképesség elvesztéséhez és rendkívül gyakran munkaképesség-csökkenéshez vezetnek. Az élet elvesztése családok egyensúlyát, gyermekek jövőjét borítja fel. A munkaképesség elvesztése vagy csökkenése anyagi nehézségekhez, az anyagi fejlődés lehetetlenségéhez vezet, a többi dolgozók és a munkaadók anyagi megterhelésével jár. Mindennek az okai nem egységesek. Oka az a közhit, hogy mivel 10 kézsérülés zavartalanul meg-

gyógyult, a 11-ik is meg fog gyógyulni és sajnos oka az is, hogy orvosi részről nem mindig találhatjuk meg azt az érdeklődést ezzel a kérdéssel szemben, amit fontossága megérdemel. Ha egyszer a figyelem feléje fordul, ha egyszer valaki kedvvel és törekvéssel foglalkozik vele, az eredmények sokszorosan jobbakká válnak.

A munkást fel kell világosítani arról, hogy munkaképessége, egész jövője kezének épségétől függ, amelyet minden jelentéktelen kézsérülés komolyan veszélyeztet. Még a jelentéktelen működés-kiesés is, amilyen egy kevésbé fontos ujjnak korlátozott hajlíthatósága, komoly akadályt jelent a munkában és hozzájárul ahhoz, hogy újabb és újabb sérülések érijék a kezét. Így régi tapasztalat, hogyha valamely baleset egyetlen ujjnak elnyomorodásához vezetett, nem sokkal utána a kézügyesség csökkenése folytán újabb baleset éri a munkást, amelynek még komolyabb kihatása lehet, így, mint baleseti szakértő, igen gyakran bíráltam felül munkásokat, akik egymásra következő balesetek sorozata révén teljes munkaképtelenséggel kerültek elélem.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy kevésbé veszélyesek a kiterjedt nyílt sérülések, veszélyesebbek az apró, bentrekedt idegentestek, szúrt sérülések, amelyek a kéz felületén található piszkot a mélybe viszik, ahol a fertőzés a legkedvezőbb körülmények között terjedhet tova és pusztíthatja el a kézműködés legértékesebb és egyben legkényesebb szerveit: az inakat és ízületeket.

Nemcsak a sérülések okozhatnak fertőzést, hanem az ápolatlan kéz repedései is bőven alkalmat szolgáltatnak, kaput nyitnak a fertőzés behatolására. Ezért elengedhetetlenül fontos, hogy éppen a kézimunkások ápolják kezük bőrét. Jó befektetés volna a munkaadók részére is, ha erre módot és lehetőséget nyújtanának a munkások részére. Tévedés volna azt hinni, hogy a durva bőr, keményedésekkel telt, kiszáradt felületű kéz elengedhetetlen járuléka a kézi munkának. Sokkalta kevésbé sérül a puhán tartott bőrfelület. Az állandó használat a bőrfelületet úgyis megvastagítja. Fontos, hogy ez a megvastagodott bőr ne száraz, hanem kellőképpen zsíros, tehát rugalmas legyen. Így nem fog megrepedezni és a zsírréteg a kórokozók behatolását is lehetetlenné teszi vagy megnehezíti. Az ilyen kéz sokkal könnyebben is takarítható. Tehát alkalmat kell adni a munkásnak, hogy kezét munkája végeztével megmoshassa és egyszerű puhító kézkrémmel bekenhesse. Erre a célra a stearinos kézkrém (sapo stearini mollis) tökéletesen megfelel. Ugyanígy nevelő hatással el kell érni, hogy éppen a kézmunkások kezüket éjjelre ugyanilyen, vagy más puhító kézkrémmel bekenjék. Az egyszerű kézmosás nem elegendő, sőt téli időben vagy szeles időben kifejezetten veszélyezteti a kezét. A mosással zsírtalaní-

tott kéz szabad levegőre kerülve könnyen repedezik. Elengedhetetlen, hogy a munkás hideg időben megfelelő meleg kesztyűvel védje a kezét. Nevelő hatással ugyancsak arra kell törekedni, hogy ok nélkül ne szennyezze be a kezét. Igen sok durva munkát eszközök segítségével, a kéz megkíméléssel lehet elvégezni. A munkás ezeket azért, mert az számára talán kényelmesebb, egyszerűen a kezével intézi el. Különösen nagy gond fordítandó olyan munkások kezére, akik állott olajjal kerülnek érintkezésbe. Az ilyen olajos kéznek a sérülései a legveszélyesebbek. Talán még egy sérülésfajta veszélyesebb, a hentesek kézsérülése, amelyet a hús akasztására használt horgok okoznak.

Külön fel kell hívni a munkások figyelmét arra, hogy rendkívül veszélyesek a tintaceruzával okozott sérülések. Leghelyesebb volna ezeket veszélyes ceruzákat minden munkahelyről kiküszöbölni. A tintaceruza anilin festéket tartalmaz, amelyet a szövetek kioldanak, messze elsodornak és amerre ez a festék eljut, minden emberi szövet elhal.

A munkaadókat, munkafelügyelőket ki kellene oktatni arra vonatkozóan, hogy a kézsérüléseknek haladéktalanul szakkezelésbe kell kerülniök. Itt a hibák egész sorozatát szokták elkövetni. A vérző seb fölött az ujjat vagy a kezét erősen lekötik. Ennek eredménye, hogy a kórokozókat megtámadó vér nem tud a sérüléshez jutni és így a kórokozók zavartalanul indulhatnak fejlődésnek. A vízzel való kimosás újabb fertőzést jelent: részben a vízben levő, részben a kéz bőrén levő kórokozók kerülhetnek így be a sebésbe. A sebésnek kijódozása szintén nem ártalmatlan cselekedet. A jódtinktúra roncsolja a sérülékeny szöveteket, többet árt azoknak, mint a kórokozóknak és a sebben fejlődésképesen megmaradó kórokozók az elhalt vagy védekezésre képtelen szövetek mentén még gyorsabban tudnak fejlődni vagy terjedni.

Kézsérülések esetében az elsősegélynyújtásnak abból kell állnia, hogy a sebés környezetét jódtinktúrával beecsetelik és a sebre magára steril gazét helyeznek. Semmiesetre sem szabad a sebre steril vattát helyezni, mert annak apró részecskéi bekerülnek a seb területébe és eltávolításuk igen körülményes. A sérült kezét a nyakba kell kötni, hogy nyugalomban maradjon. Ha csontsérülésről, törésről vagy ficamról van szó, amit leggyakrabban elárul az ujjak vagy kézfej szokatlan alakja, a kötés fölé, vagy pedig ha sérülés nincsen, közvetlenül a kézre egyszerű fa- vagy papírsínt kell felerősíteni. Semmiesetre sem szabad szakértelem nélkül arra törekedni, hogy a rendellenesen álló törvégeket rendes helyzetükbe hozzák. Különösen veszélyes ez nyílt törés vagy ficam esetében, amikor a helyzetét következmenyeken szennyezett csontvégek a seb mélyén eltűnnek, a fertőzést így a

mélybe közvetítik és helyrehozhatatlan kárt okozhatnak.

Ha jelentékeny vérzés áll fenn, ami kézsérülések esetében általábanvéve ritka, akkor a felkar alsó vagy felső harmadára kell szorítást alkalmaznunk. Célszerű ezt rugalmas anyagból alkalmazni, amilyen a gummicső, esetleg nadrágtartó. Ha rugalmas anyag nincsen kéznél, akkor lehetőleg széles és nem túlságosan merev anyaggal kell a leszorítást eszközölnünk. A legrosszabb, ha a leszorítást spárgával vagy vékonyabb kötéllel eszközlik, ennek súlyos idegbénulás lehet a következménye. A leszorítást éppen csak akkora erővel kell alkalmazni, hogy a vérzés elálljon. Minden leszorítás legfeljebb egy óráig maradhat fekve, azaz egy órán belül a sérült szakkezelésbe kell hogy kerüljön. Ha ez valamilyen leküzdhetetlen oknál fogva nem lehetséges, akkor egy óra múlva a leszorítást meg kell lazítani és 5-10 perc szünet után újra megszorítani. Lehetséges, hogy újabb leszorításra többé már nincs is szükség, mert a vérzés elállott.

Amint már említettük a kéz gennyes gyulladásainak csak egy hányada keletkezik sérülés alapján. Elég gyakran repedések, nem is érzékelt szúrások, csipések adják meg a gyulladással elváltozások fejlődési lehetőségét. A kéz anatómiai adottsága az oka annak, hogy más testrészeken egészen jelentéktelen fertőzéseket okozó ártalmak súlyos, a kéz épségét, sőt az életet veszélyeztető fertőzésekévé fejlődnek. Míg mindenütt a testen a bőr alatti kötőszövet sűrűségei, amelyek a fertőzést tovasodró nedvkeringés irányát megszabják, a bőr felületével párhuzamosan haladnak, addig az ujjak hajlító felületén ezek a sűrűségek a bőrre merőlegesen, tehát a fertőzés terjedésének útját a mély rétegek felé szabják meg. Ez az oka annak, hogy a bőr felületének legenyhébb gyulladásai is nyomásra, ütésre a mély felé terjednek, ahol pedig a kéz hajlító inai futnak hüvelyekben. Ezek az inahüvelyek a fertőzést a maguk részéről a tenyér felé továbbítják. Ebből a szempontból a legveszélyesebbek a hüvelykujj és a kisujj sérülései, mert ezeknek inahüvelyei egymással is közlekednek. A kéz sorsára ugyancsak döntő az igen erős tenyéri bőnye, amely nem ad lehetőséget a genny kifelétőzésének, hanem azt a mély felé irányítja. Ahhoz, hogy egy ujj használhatatlanná váljék, nem szükséges, hogy az in maga elhaljon, elégséges, ha az inahüvely pusztul el, vagy hegesedik, akkor az in már működésképtelenné válik. Azt is tudnunk kell, hogy a tenyér bonctani alkata folytán a gyulladást kísérő vizenyő a kézháton jelenik meg.

Szerencsére a kéz gyulladással megbetegedései rendkívül fájdalmasak. Ezért a legtöbb esetben a beteg nem késlekedik s orvost keres fel.

Ismerünk vészjeleket, amelyek a legkomolyabb figyelmeztetések arra, hogy a végtag, illetve az

élet megmentése érdekében a gyulladással folyamat sebészi feltárása nem halogatható. Hidegrázás, magas láz, rendkívül rossz közérzet, fejfájás kíséretében vörös csíkok jelennek meg, amelyek a kéz fertőzéses góctól kiindulva terjednek a könyök, esetleg a hónalj irányába. Ez a tünet nyirokergyulladást árul el, ami jele annak, hogy a fertőzés elhagyta a kezét, a nyirokerekken át a könyök, illetve hónaljig, sőt ezen túl előre jutott. Az eredeti góc feltárása s a gyulladt nyirokutak megfelelő kezelése útját vágja az általános fertőzés keletkezésének. A fertőzés a nyirokutak megbetegítése nélkül is eljuthat a könyöktáj, illetve a hónalj szűrőjéhez, a nyirokmirigyekhez. Ezeknek duzzadása, fájása árulja el, hogy a fertőzés áttörte a helyi határokat.

Ha az orvos a kézsérülést frissen, keletkezése után számított néhány órán belül kézhez kapja, kötelessége, hogy azt a sebészet szabályai szerint ellássa. Az úgynevezett „kis sebészet”, ahová a kézsérüléseket sorolni szokták, nem jelenti a sebészet általános, kötelező szabályaitól való eltérést. Megfelelő érzéstelenítés és vérzéscsillósítás mellett a sérülés feltárandó. A fertőzött szövetfelület nagy takarékosággal és gondnal kimetszendő. Esetlegesen sérült vagy átmetasztázis inak összevarrandók. Ehhez a művelethez néha segédmetasztázis szükséges, mert a központi csont messze visszahúzódik. Csak ha minden fertőzött szövetrész eltávolítható és a kéz bőre aránylagosan tisztva, a sérülés pedig nem történt közismerten súlyosan fertőző tárggyal, zárható a sebzés elsődlegesen, de akkor is naponta ellenőrizendő. Elsődleges csontkötéseket csak akkor kell végezni, ha az eltávolítandó ujjrészlet vagy ujj tökéletesen roncsolt. A legtöbb esetben legalább kísérletet kell tenni a megtartásra.

A kézfertőzések sebészi feltárása ugyancsak a legkomolyabb orvosi feladatok közé tartozik. Itt is megfelelő érzéstelenítés és vértelenítés szükséges. A műtétet végzőnek pontosan látnia és tájékozódnia kell, különben több kárt okozhat, mint hasznot s a bemetszés viszi a mélybe a fertőzést. Sok esetben bódításra lesz szükség. Sok bajnak a forrása a úgynevezett fagyasztásban történő feltárás. A fagyasztás egyrészt fájdalmas, másrészt lehetetlenné teszi a kéz bonyolult bonctani viszonyai között való tájékozódást. Mindezekből kiviláglik, hogy a kézsérülések és a kézfertőzések legnagyobb részben gyakorlott sebész kezébe kívánkoznak. Minden magasabb lázzal járó súlyosabb fertőzés intézeti felvételt igényel. Csak állandó orvosi felügyelet mellett lehetséges a szükségessé válható újabb beavatkozások időpontjának helyes kiválasztása. A túlkorai beavatkozás, midőn még a szervezet nem készült fel a védekezésre, ugyanúgy veszélyes lehet, mint a túlkésőn történő.

Ha a gyulladás lezajlott, vagy a sérülés meggyógyult s a kézen több-kevesebb torzulás következett be, megfelelő utókezeléssel a hibás működések sok esetben jól megjavíthatók. Itt a lényeg nem különféle fürdők és gépek alkalmazásában rejlik, hanem a beteg gyógyulni-akarásában. A beteg gyógyulási akarata, beteg kezének még fájdalom árán való állandó használata, mozgatása hozza meg a teljes gyógyulást. Különben minden eredménytelen. Sajnos, nagyon sok esetben volt alkalmam látni, hogy egyetlen újj jelentéktelen sérülése miatt a beteg hónapokon keresztül nem használta többi ép ujját sem. Ennek az eredménye a kéz teljes és végleges használhatatlanná válása lett. A kéznek sok izma néhány hónapos oktanal kímélés folytán tökéletesen elsorvad és semmi módon nem nyerheti vissza többé működőképességét. A betegeket meg kell győzni arról, hogy a kártalanítás néhány pengője sohasem érhet fel azzal az anyagi veszteséggel, amit a kéz működésének elvesztése jelent.

Bizonyos esetekben képző műtétekkel is eredményt érhetünk el. Itt leginkább zavaró hegek kiirtásáról, használható csontok teremtéséről, inrövidülések megszüntetéséről van szó. Teljes inpótlások heges környezetben eredménytelenek szoktak lenni, annál is inkább, mert az ín működéséhez

szükséges hüvelyt nincs módunkban pótolni. Mindezek a műtétek felelősségteljes, nehéz beavatkozások, amelyeket csak akkor ajánlhatunk, ha velük a meglévő működést emberileg számítva nem kockáztatjuk.

Amint a fentiekből láthatjuk, a kézsérülések és fertőzések súlyos veszélyeit a megelőzés hivatott csökkenteni. A betegnek kötelessége minél előbb szakszerű segítséget igénybevenni. Ne téveszsen meg senkit az, hogy a kézsérülések és fertőzések sebészi eljárása az úgynevezett „kis sebészet” körébe tartozik. Ez a szó azt jelenti, hogy a műtéti beavatkozások közvetlenül nem veszélyeztetik a beteg életét és nem jelentik a beteg szervezetének különösebb megterhelését. Áldásos eredménnyel működnek a baleseti állomások és nagyon üdvös volna, ha minden kézsérült a baleseti állomások - ebből a szempontból iskolázott - orvosainak ellátásába kerülhetne. A kézfertőzéseket ugyanígy sebészeti intézetek hivatottak célszerűen ellátni. A kézsérülések és fertőzések nem szabad, hogy fiatal sebészek tanműtétei legyenek, hanem tapasztalt hatáskörébe tartoznak. Ha ezek a kívánalmak a betegek, a munkaadók, a biztosítóintézetek és az orvostársadalom részéről valóra válnak, akkor mérhetetlen szenvedést, anyagi és munkaértéket tudunk majd megtakarítani.

S Z O C I Á L I S F I G Y E L Ő

FINNORSZÁG SZOCIÁLIS POLITIKÁJA ÉS TÖRVÉNYHOZÁSA

A velünk rokon finn nemzet számszerűleg a kis népekhez számít. Ezzel szemben területének kiterjedése megfelel egy nagyhataloménak, amennyiben csupán a Szovjetunió, Német-, Francia-, Svéd- és Spanyolország mutat fel nála nagyobb területet. A gyér elhelyezkedésű, mindössze négymilliós lakosság főfoglalkozása ma is a földművelés, amely 59,6%-os arányban vezet, míg az iparra csupán 16,8% jut. Másrészt azonban az ország hatalmas területén a városi települések száma ugyancsak igen csekély és a 300.000 lélekszámú Helsinkit mellét csupán három olyan városa van (Vüperi, Tampere, Turku), amelyek a 100.000 lélekszámot megközelítik. Ebből adódik, hogy ez a négy országos gócpont és a mellettük számbajövő, jóval kisebb helyi gócpontok az ország ipari és kereskedelmi vérkeringésében igen nagy szerephez jutottak. Ez a körülmény a magyarázata annak, hogy Finnország szociálpolitikai alkotásainak kezdete, amely még az ú. n. „svéd-korszakba” (svéd-finn unió) nyúlik vissza, az ipari munkára vonatkozik.

Már az 1621-i céhrendtartás lefektette a gyermekek védelmét a munka baleseteivel szemben, 1720-ban pedig a 14 életévben állapították meg a kézműves-tanoncok alsó korhatárát. Az 1739 és 1770 évek ú. n. csarnoki rendelkezései 10-12 évre szállították

ugyan le ezt a korhatárt, de egyben kötelezték a munkaadó mestereket, hogy tanoncaik iskoláztatásáról gondoskodjanak. Az 1868 évi ipari és kereskedelmi rendtartás már az angliai ipari forradalom bélyegét viseli, amennyiben csupán azt tiltotta meg, hogy 12 éven aluli gyermekeket a tekintetbe jövő üzemekben foglalkoztassanak, viszont munkaidejüket napi 6 órában állapította meg, és 18 éven aluliak éjszakai munkáját külön engedélyhez kötötte. 9 évvel később a 15 éven aluli gyermekek munkaidejét napi 8 órában állapította meg, megfelelő szünetekkel és 12 éven aluli gyermekek részére is alkalmazási lehetőséget nyújtott, ha ez orvosi bizonyítvány alapján a gyermek egészségét nem veszélyezteti.

Az első tisztán munkásvédelmi jellegű törvényt csak 1889-ben látott napvilágot. Ez kiterjedt az üzemi balesetek elkerülésére s a nők és fiatalok alkalmazásának feltételeire egyaránt. 12 éven aluli gyermekek foglalkoztatását ennek kapcsán teljesen megtiltották, úgyszintén ennél idősebb fiatalokékat is, amennyiben az egészségükre káros lenne. 12 éven felüli gyermekek maximális munkaidejét 6 1/2 órában, 18 éven felüli fiatalokékat maximális foglalkoztatását 12 órában állapították meg, előbbieket számára félórás, utóbbiak számára 4 óránként 1-1 óras kötelező szünettel. A pékműhelyek munkájára vonatkozó 1908-i törvény már egészen modern keretekben mozog. Egy évvel később követik az üzemi balesetek elleni hatályosabb védelem és az iparfelügyelő-

ségi szervezetek törvényei, amelyek azonban csupán 1915-ben, illetve 1917-ben lépnek érvénybe. Ez utóbbi évben jelentek meg a nyomdaüzemek, kőbányák és kőfaragóműhelyek, valamint a dohánygyárak munkaviszonyainak szabályozásai, a hétfélig pihenő és az éjszakai munka belefoglalásával. Ugyanebben az évben vezették be a nyolc órás munkanapot, ami mindennél jobban mutatja a finn szociálpolitika magas színvonalát az ugyanakkor uralkodó oroszországi viszonyokkal szemben.

Mint ismeretes, Finnország már az 1917-ben kitört orosz forradalom kapcsán proklamálta állami függetlenségét Oroszországtól, amelynek Svédország 1809 óta „nagyfejedelemség” gyanánt átengedte volt. A közben bolsevizálódó Oroszországgal fokozódó ellentétei hozták létre már 1918-ban a nyolcórás munkaidő átmeneti felfüggesztését túlórák bevezetésével és a kormány felhatalmazását a törvényeknek kivételes állapot alapján történő megváltoztatására. De már 1919-ben új szociális jogalkotások mutatják a kormányzat konszolidálást célzó törekvéseit: törvény szabályozza a kereskedelmi, irodai és raktári alkalmazottak munkaviszonyát és kiskorúak alkalmazását az egészségre káros ipari üzemekben. 1924-ben jelenik meg a tengerészek munkaidejének szabályozása, 1927-ben az iparfelügyelet munkamegosztása az állami és városi szervek között és az iparfelügyelők alkalmazásának és képességvizsgálatának feltételei. 1929-ben újabb törvény szabályozta a gyermekek és fiatalok alkalmazását. Az előbbieket 15 éven alul gyárakban és egyéb ipari üzemekben, 16 éven alul pedig üzletekben nem alkalmazhatók. Kivételt csupán falusi üzletekre, tejjgazdaságokra és falusi magánépitkezésekre nézve tettek, de itt is 14 éven alul állapították meg az alsó korhatárt. Hajókon és kikötőkben mindkét nembeli 18 éven aluliaknak megtiltották a fűtő vagy rakodómunkás gyanánt való működést. Gyermekek munkaideje 6 óra, felidőnkint 1 pihenőórával. Bármely munka gyermekek és fiatalok részére 19 óra után és reggel 6, illetve 7 óra előtt tilos. Bizonyos kivételeket a *Szociális Minisztérium* hatáskörébe utaltak, amely az ország legfőbb szociális felügyeleti szerve.

A nők munkájára vonatkozóan nagyjelentőségű az 1930 évi törvény, amely az iparban négy-, a kereskedelemben hatheti szülés utáni szabadságra jogosítja a női alkalmazottakat. Teljesen eltiltották a nők alkalmazását ólommérgezésre veszélyes ipari festőeljárásoknál, éjjeli munkájukat bányauzemekben, s ez utóbbi tilalmak más terekre való kiterjesztését is fokozottan tanulmányozzák. Az éjszakai női munka teljes betiltásával azonban mégsem kívánnak élni, mert ez rést ütné a nők egyenjogúságának az északi államokban következetesen biztosított elvén.

A társadalombiztosítás első lépései már a múlt század nyolcvanas éveire nyúlnak vissza. Az 1895-i törvény, amely a munkaadó felelősségét érinti üzemi balesetek kapcsán, már bevezette a munkásokra vonatkozó önkéntes biztosítást. 1902-ben pedig ezt kiterjesztették a tengerészekre is. 1912-ben már a munkás átmeneti munkaképtelenségének idejére is bevezették a baleseti biztosítást s ezeket a különböző biztosítási fokozatokat az 1917-i balesetbiztosítási törvényben egységesítették. Az 1925-ben hozott új törvény valamennyi testi munkásra kiterjesztette a balesetbiztosítási kötelezettséget. A balesetbiztosítás legfőbb fóruma gyanánt az *Allami Balesetbiztosítási Bizottságot* állították fel.

A betegségi biztosítás terén még nem valósították meg az általános kötelezettséget, hanem az 1897-i törvényben lefektetett önkéntes betegbiztosítási pénztárak képezik ma is annak gerincét. Az említett törvény

szerint ezek lehetnek vagy betegpénztárak vagy nyugdíjpénztárak, és külön-külön szabályzat alapján vezetendők, még akkor is, ha egyazon szerv alapította volna őket. Ha gyár vagy üzleti vállalkozás az alapító és meghatározott, alapszabályszerű támogatásban részesíti a pénztárt, akkor munkaadói minőségében kinevezheti az ügyvezetőség tagjainak és felügyelőbizottságának egy részét, legfeljebb azonban a felét. A munkaadók ezen befolyása mutatkozik az ilyen segélypénztárak működése során abban, hogy azoknak önkéntes jellege ellenére kötelezik alkalmazottaikat a pénztári tagságra. A munkaügyi szerződés törvénye egyébként kötelezi a munkaadót, hogy a munkás megbetegedése esetén neki a felmondási időre: legfeljebb 14 napra járó munkabérét kifizesse. Ha a munkásnak ellátás is jár a munkabére mellett, akkor még az első 14 napi betegápolásról is a munkaadónak kell gondoskodnia. Ezek a rendelkezések külön törvény alapján érvénybe léptek a tengerészekre nézve is. Sorozás vagy önkéntes jelentkezés alapján teljesített katonai szolgálatban szerzett betegség vagy elhalálozás esetén a munkást, illetve hátramaradottak ugyanaz a betegségi munkabér illeti meg, amelyet legutóbbi munkahelyén élvezett volna. Az összes finn szociális törvényalkotások közt legnagyobb jelentőségű az 1937 évben Dánia, Norvégia és Svédország mintájára hozott *népességi nyugellátás törvénye*. Ez 1939 óta nyer végrehajtást, miután már előkészítése évtizedeket vett igénybe. Célja az ország minden munkaképes lakosának öregség és rokkantság esetére való biztosítása. Minden egyén 18 életéve betöltésének naptári évétől fogva biztosítás alá esik, kivéve azokat, akik a törvény életbeléptetők 55 életévüket már betöltötték. A biztosítás kiterjed más jogosultsággal bíró egyénekre is, pl. nyugdíjas állású tisztviselőkre, keresettel bíró férjes nőkre, stb. A biztosítás költségeit a biztosított, munkaadója, illetékes községe és az állam viseli. A munkaadó a munkásra kirótt biztosítási járulék felét fizeti. A biztosított a törvény életbeléptetésétől számított első 5 év alatt adóköteles évi jövedelme 1 %-át fizeti, 50 finn márka (5-50 pengő) alsó és 500 finn márka (55 pengő) felső határral. A 6 járuléki évtől kezdve a biztosított járulékkulcsa 1% helyett 2%, 75 márka (8 pengő) alsó és 1000 márka (110 pengő) felső határral. Házastársak járulékkulcsa külön szabályozás alá esik. A járulék a 18 életév betöltését követő naptári évvel indul meg és a 64 életév betöltése naptári évének végével szűnik meg. Amennyiben a biztosított szegénygondozás alá kerülne, járulékbefizetési kötelezettsége teljesen megszűnik.

A nyugellátás fajai: 1. *Rokkantsági ellátás*, amely tartós munkaképtelenség esetén lép életbe, de csak akkor, ha a biztosítás már három éven át folyik a megfelelő járulékok fizetésével. 2. *öregségi ellátás* jár annak, aki 65 életévét már betöltötte és 10 éven át fizetett járulékot. Az ellátás évi összege a járulékevek számától függ és alsó határa 1000 márka (110 pengő). Ez az összeg olyanoknál, akik 18 évük óta fizetik a járulékot, évi jövedelmük arányában emelkedik. 10.000 márka (1100 pengő) évi jövedelem esetén az ellátás összege 2210 márkára, 50.000 márka (5500 pengő) és ennél nagyobb évi jövedelem esetén 11.030 márkára (1200 pengő) emelkedik. Az ellátott egyén egyéb jövedelmei nem érintik az eredetileg neki járó ellátás összegét. Azok számára azonban, akik erre bebizonyítottan rászorulnak, az állam és a község terhére „kiegészítő ellátási járadékot” folyósítanak, amely a lakhely megélhetési árszintje szempontjából három kategóriára oszlik. A lakhely kategorizálását az államtanács időről-időre felülvizsgálja. A három kategória évi felső határösszege 1600, 2000 és 2400 márka.

Az ellátási járadékok kiszámítását és negyedévenként posta útján történő kiküldését a *Nyugellátási Népjáradékintézet* végzi. Ide intézendők elhalt egyének hátramaradtjainak visszatérítési igényei is az ellátást megelőző időszakban befizetett járulékokra nézve, amelyek bizonyos esetekben visszatérítés tárgyát képezhetik.

A *munkánélküli biztosítás* pénztáaira nézve már az 1917 évben rendelet jelent meg, amelynek kibővítését az 1934-ben megjelent és két évvel később módosított törvény tartalmazza. Ilyen pénztárat bármilyen szerv vagy üzem létesíthet, az állam pénzügyileg támogatja, a tagok azonban csak akkor jogosultak segélyre, ha legalább hat hónapja tartoznak a pénztár kötelékébe, legalább 26 héten át fizették be járulékaikat és legalább az alapszabályszerű várakozási időtartam alatt nem jutottak munkához (6-18 nap). Utazási támogatást azonban ennél rövidebb várakozási idő alatt is kaphatnak. A kifizetett támogatási összegek 66, 50 vagy 33%-át az állam a pénztárnak megtéríti. A százalék a járulék és a családi állapot szerint változik. Az ilyen pénztárak majdnem valamennyien a munkásszakszervezetekkel függnek össze és az ország egész területére kiterjednek. 1936-ban 9 ilyen hivatásszervezeti munkanélkülségi pénztár működött összesen 31.422 taggal.

A többi északi államhoz hasonlóan igen fejlett a *gyermek és fiatalkoriak védelme*, aminek első rendelete már 1852-ből való. 1891-ben létesültek az első állami gyermekmenhelyek. A városokban önként létesült gyermekvédőbizottságok helyét az 1922-i törvénnyel létesült állami bizottságok foglalták el. Nemcsak árva gyermekek felett örködnek, hanem a felett is, hogy az elhanyagolt, ápolatlan gyermeket szülőitől más családhoz utalják s esetleg gyám alá rendeljék. Házasságon kívül született gyermekek részére az 1922 évi törvény minden községben védőszemélyt rendszeresít, aki a kiskorú gyermek érdekeit jogorvoslásig kiterjedően képviseli. Külön törvény intézkedik az 1918-as felszabadító háború árva gyermekeiről, amelyet a mostani háború árváira is kiterjesztettek. Mindezeket az intézkedéseket 1936-ban *általános gyermekvédőtörvény* keretében egységesítették. Nemcsak ápolási tanácsadószervek, ingyentejállomások, leányanyák szülés előtti és utáni menedékkórháza szerepelnek benne, hanem a szociális minisztérium felügyelete alatt *álló* gyermekvédőintézetek is. A gyermekvédelem társadalmi szerve az 1920-ban alapított *Mannerheim-Szövetség* és a *Finn Vöröskereszt Gyermekvédő Osztálya*.

Ugyancsak az északi államok szociális hagyományaihoz csatlakozik Finnország a *prohibíciós küzdelem* terén, amelynek az Egyesült Államokból kiinduló befolyása már 1830 körül mutatkozik a finn társadalomban. Nem kisebb ember, mint *Lönnrot Éliás*, a *Kalevala* ősi népmondáinak feldolgozója és *H. Renquist* lelkész, a szellemi megújulás vezére álltak a mozgalom élére. 1865-ben törvény tiltotta már meg a pálinka házi készítését, a 80-as években pedig minden szeszes ital mellőzése emelkedett a mozgalom céljává, amelynek szerve az 1884-ben *A. A. Granfelt* orvostól alapított „*Absztinensek Egyesülése*” lett. Ekkorra esik a sör- és pálinkaárúsítás korlátozása is. De a közvélemény még radikálisabb reformokat kívánt. 1905-ben általános állami sztrájk kapcsán mindjobban tért hódított az egyetemes szesztilalom elve, amely aztán az absztinensek bizottságánál elkészült törvényjavaslat alapján 1907 okt. 31-én törvényerőre is emelkedett, de csak 1917-ben, az orosz forradalom után nyert kihirdetést és 1922-ben végrehajtást. A prohibíció egy évtizede alatt olyan kis mennyiségre csökkent a szeszfogyasztás, hogy az 1931-ben rendezett népszavazás alapján 1932-ben a prohibíciót új törvénnyel megszüntették és állami egyedárúsággá nyilvánították a szesz-

beszerzést. A prohibíció szervei most az állami szeszegyedárúság ellenőrzését és visszaélések kiküszöbölését nyerték új feladat gyanánt. 1933-ban új törvény szabályozta a szeszes italok előállítását és a szeszfogyasztási felügyelők munkakörét.

Hogy a finn kormányzat nagyjelentőségű szociális törvényhozása belső eredményei mellett mindenkor szemmel tartotta országa biztonságát is a hatalmas szovjet fenyegető árnyékában, azt mutatják már 1930 óta sorozatosan meghozott hadigazdálkodási törvényeinek szociálpolitikai vonatkozású intézkedései. Az 1930-i ilyen törvény a hadigazdálkodás idejére sztrájktilalmat és kormányhatósági békéltetőszervet rendszeresít munkaadók és munkások között. A munkások növelése végett kimondja a munkakötelezettséget 18-52 éves egyénekre, de csak legfeljebb 12 munkanap tartamára. Ezt 1939 nyarán 18-60 éves egyénekre kiterjesztett honvédelmi munkaszolgálati törvénnyel pótolták. Ugyanekkor létesült a háborús biztosítás törvénye is, amelyben az állam viszontbiztosítást vállalt a biztosítóknál minden háborús eredetű kárra nézve. Ez is eggyel több bizonyítéka a finn állam szociális áldozatkészségének.

Szende Zoltán

AZ OLASZ MEZŐGAZDASÁGI MUNKÁSBIZTOSÍTÁS

A szociális kérdést, amely filozófusok, szociológusok, államférfiak és minden kormányrendszer megoldatlan problémája maradt, a fasizmus a maga jelentőségében teljes terjedelmében felmérte és átértékelte. A probléma etikai, politikai, valamint gazdasági fontosságának felismerésével a korporatív rendszer vállalta és lépésről-lépésre keresztülviszi annak megoldását, és az osztálykülönbségek, azon túl pedig az osztályellentétek feloldásával harmonikus, kiegyensúlyozott társadalom felé vezet az olasz népet. Idejétmúlta gazdaság-társadalmi rendszerek megkísérelték és megkísérlik ma is, hogy esetenkénti, karitatív jellegű, alamiznaszerű segélyekkel, ideiglenesen ható intézkedésekkel enyhítsék a szociális bajokat, de a végleges, gyökeres megoldást megtalálni nem tudják és nem is akarják. A fasizmus ebben a tekintetben is az egyenes, határozott utat választotta, amikor a forradalom tizedik évfordulójának emlékünnepe Mussolini kijelentette, hogy a feketeingesek a szociális kérdés terén elvetik az emberbaráti és könyörületen alapuló elveket és helyettük a jogon és igazságon nyugvó radikális megoldást akarják. Ennek a gondolatnak fokozatos megvalósulását mutatják azok a törvények, amelyekben mint a szociális kérdés megoldásának állomásain keresztül elvezet az út a szociális igazságosságon felépülő harmonikus társadalmi rendszerhez. A szociális törvények köréből kiemeljük a szociális gondoskodás egyik legszebb és legfontosabb területét, a szociális biztosítást. Mivel Olaszország lakosságának nagyobbik része közvetve vagy közvetlenül a mezőgazdaságból él, a következőkben részletesen foglalkozunk a kötelező mezőgazdasági biztosítás különböző ágainak fejlődésével és mai állapotával.

Házassági és anyasági biztosítás

Az 1939 április 14-iki törvény rendszerbe foglalja az addigi rendelkezéseket és kötelezővé teszi a biztosítást mindkét nemű tisztviselőre, alkalmazottra és napszámásra, amennyiben a 14 életévet betöltötték és a férfiak a 60, a nők az 55-ik életévet még nem érték el. Ugyanez vonatkozik a felesbérlokre (mezzadri) és a telepésekre (coloni), azok feleségére, végül a családhoz tartozó és állandóan a gazdaságban dolgozó személyekre is. A házassági pótlékra jogosult férfiak 500 lírát, a nők 400 lírát

kapnak. Az anyasági segély az első gyermek után 150, a második és harmadik után 175, a negyedik és minden további gyermek után 200 líra. A törvény értelmében a pótlékre akkor is jogosult a munkás, ha a munkaadó a díjat befizetni elmulasztotta.

A biztosítási díj állandó alkalmazotknál férfiak után évi 22 líra, nők után 24 líra, az ideiglenesen alkalmazott férfiak után napi 0,24, nők után 0,22 líra. Felesbérlo vagy telepes hozzátartozója évente 18 lírát fizet. A biztosítási – hozzájárulási – díj felét a munkaadó, felét a munkás viseli.

Kölcsönös betegségi biztosítás

A betegség esetére szóló biztosítást az 1935 évi október 16-án a mezőgazdasági munkaadók konföderációja (Confederazione Fascista degli Agricoltori), valamint a mezőgazdasági munkások konföderációja (Confederazione Fascista dei Lavoratori dell'Agricoltura) között létrejött közös megállapodás nagyjában megoldotta. E megállapodás értelmében minden, a mezőgazdaságban dolgozó, 12 és 65 év közötti munkás kötelezően tagja a kölcsönös betegpénztárnak.

A közös megegyezés eredményeképpen kiadott jogszabályok a biztosított és családtagjai javára kétfajta szolgáltatást állapítanak meg: az egyik kötelező. Ez táppénzből, orvosi és kórházi kezelésből, gyógyszerek szolgáltatásából, szakorvosi kezelésből, fürdőkúrából áll. A másik fakultatív. Ennek célja az egészség – különösképpen a gyermekek egészségének – megővése, valamint halálesetnél segély nyújtása.

A kölcsönös betegségi biztosítás díja fejében állandó alkalmazásnál férfiak 132, nők 88 lírát fizetnek. Ugyanez érvényes a 15 és 18 év közötti fiúkra és lányokra is. Az alkalmi munkások és munkásnők naponta 0-60, illetőleg 0-40 lírát – ideszámítanak a 15 és 18 év közötti alkalmi munkát végző fiúk és leányok – fizetnek.

1937 február 16-án a fenti két mezőgazdasági konföderáció közös határozattal a betegségi biztosítást a felesbérlokre és a telepesekre is kiterjesztette. Minden 12 és 60 év közötti felesbérlo és kolonista, aki betegpénztári tag, hozzájárulási díj fejében évenként 35 lírát köteles fizetni.

Tuberkulózis elleni biztosítás

Az 1939 április 14-én hozott törvény mindkét nembe tartozó 14 éven felüli személyekre kötelezővé tette a tuberkulózis elleni biztosítást. A felső korhatár férfiakra 60, nőkre 55 év. Feltételként állapítja meg a törvény, hogy a biztosítási díj alapja csak harmadik személyekkel való függő viszonyból származó munkabér lehet. Az intézet házi, gyógyintézeti és ambuláns kezelést ad a biztosítottaknak vagy családtagjainak. Családtagnak kell tekinteni a feleséget, munkaképtelen férjet, továbbá törvényes, természetes vagy a biztosított feleségének előző házasságából származó gyermekeket, ha azok 15 éven aluliak.

Azok a mezőgazdasági munkások, – tisztviselők, vagy napszámosok – akiknek a fenti kategóriába tartozó családtagjaik vannak, házi vagy kórházi ápolás esetén, vagy pedig ambuláns ápolás alkalmával – amennyiben ezek munkaképtelenséggel járnak – napi 4 líra segélyben részesülnek.

Ha a biztosítottnak olyan gyermekei vannak, akik a 16. életévet még nem töltötték be vagy betöltötték, de munkaképtelenek, naponta egy gyermek után 0,60, két vagy három gyermek után 0-80, négy vagy több gyermek után 1.- líra segélyt fizet a biztosítóintézet.

A törvény értelmében a biztosított az intézet szolgáltatásaira akkor is igényt tarthat, ha a munkaadó a díj befizetését elmulasztotta.

A kölcsönös biztosítási díj állandóan alkalmazott férfi munkásoknál 36, női munkásoknál 30 líra minden évben. A napszámosok mindkét nemre vonatkozóan a díj naponta 0,20 líra. Felesbérlo, vagy telepes családot tagjai személyenként minden esztendőben 15 lírát fizetnek.

Balesetbiztosítás

A balesetbiztosítás a kárbiztosítás területére tartozik, amelyet csak nagy vonalakban tárgyal a kereskedelmi jog 423-ik szakasza. A fasiszta jogfelfogás a balesetet és a munkaképtelenséget nemcsak egyéni kárnak és hátránynak, hanem a közösséget, a társadalmat is érintő csapásnak tekinti.

Az 1917 év augusztus 23-án kiadott kormányzósági dekrétum szerint kötelezően biztosítandó baleset ellen a mezőgazdaságban állandóan vagy ideiglenesen dolgozó mindkét nemű 12 és 70 év közötti munkás, tulajdonos, felesbérlo, bérlo, valamint feleségük és gyermekeik, ha az utóbbiak állandóan a gazdaságban dolgoznak. A biztosítás költségei – a kölcsönösség elve alapján – kizárólag a gazdát terhelik. Az esedékes évi díjat az állami földadó alapján állapítják meg és mint annak pótdóóját vetik ki.

A balesetbiztosítás egyik fő jellemzője az igény automatikus beállta, a másik a családi gondolat, amely abban domborodik ki, hogy a kártérítés kor és nem szerint változik, valamint abban a tényben, hogy feleség vagy 15 éven aluli gyermekek esetén az intézet szolgáltatása az alapösszeg 10-50%-ával emelkedik.

Az igényjogosultság minden egyéb körülményre való tekintet nélkül beáll, ha a baleset mezőgazdasági, vagy erdőgazdasági üzem megbízásából, számlájára vagy javára végzett munka közben külső erő behatására történik.

Rokkantsági és öregségi biztosítás

Első ízben az 1919-ben hozott kormányzósági rendelet, majd az 1919 április 14-én kelt törvény kötelezővé nyilvánítja és kiterjeszti a rokkantsági és öregségi biztosítást mindkét nemű olyan munkásra, akik harmadik személyekkel szemben fizetett, függőségi viszonyban vannak. A kötelezettség a 14 és 60 év közötti lévő férfiakra, valamint a 14 és 55 év közötti nőkre terjed ki.

A kölcsönösen viselt hozzájárulási díj állandó férfi és női alkalmazottak után évente 108, illetve 54 líra. Férfi és női alkalmi munkások után személyenként napi 0,36, illetve 0,18 líra fizetendő.

A biztosított igényt tarthat járadékra:

a) ha a biztosítási határt (férfiaknál 60, nőknél 55 év) elérte, a biztosítás kezdete óta legalább 15 év eltelt és megfelelő nagyságú díjat befizettek;

b) bármikor, ha a biztosított a törvény értelmében munkaképtelenné válik, amennyiben a biztosítás legalább öt éve fennáll és megfelelő nagyságú hozzájárulási (tagsági) díjat fizettek.

A járadék az alapösszeg 10%-ával emelkedik minden 16 éven aluli gyermek után, továbbá korhatárra való tekintet nélkül olyan gyermekek után, akik munkaképtelenné váltak, feltéve, hogy a biztosított által tartottak el.

A biztosított vagy a járadékos halála esetén az özvegy, a hátramaradt 16 éven aluli, valamint az idősebb, de munkaképtelen gyermekek járadékot kapnak. Az özvegynek a biztosított által élvezett, vagy arra jogosított összegnek 50%-át és gyermekekenként további 10%-át

fizetik ki. Igényjogosult özvegy nem léte esetén minden gyermek 20%-ot kap. Abban az esetben, ha a biztosított igényjogosult hátrahagyása nélkül hal meg, az özvegynek a befizetett díjnak megfelelő összegű kártérítés jár. Ez az összeg sem 300 líra alatt és sem 1000 líra felett nem lehet.

Családi pótlékok

A családi pótlékok intézménye döntő lépést jelent a fasiszta rendszer szociális elveinek teljes megvalósulása felé.

Az 1937 március 3-án tartott fasiszta nagytanácson határozottan lerögzítették a fasiszmus népesedési politikájának és a családi munkabér megvalósításához vezető útnak irányvonalát.

A családi pótlék intézményét a mezőgazdaságra az 1937 június 17-ikén életbelépett 1048. számú kir. törvénydekrétummal terjesztették ki kötelező erővel. A pótlékokat a családfőnek mások részére fizetés ellenében végzett munkája alapján fizetik, a vele közös háztartásban élő felelség, gyermekek és szülők után. A napi pótlék egy gyermek után 0.65, két vagy három gyermek után 1.-, négy vagy több gyermek után 1.25 líra. A feleségnek naponta 1.45, a szülők mindegyikének 080 líra pótlék jár.

A szociális biztosítás adminisztrációjának egyszerűsítése

Az 1938 november 28-án megalkotott 2138. számú kir. törvényrendelet intézkedik a mezőgazdák és mezőgazdasági munkások szociális hozzájárulása adminisztrációjának egységesítéséről. Ez a reform meggyorsítja a díjak beszedését és ellenőrzését. A biztosítási hozzájárulásokat az állam szedi be az egyes adókkal együtt. Az 1940 szeptember 24-iki 1949. számú kir. rendelet továbbépíti a munkaadók és munkások ellenőrzését mind a díjak fizetése, mind a segélyek élvezése tekintetében. A korporációk minisztériuma, amely a szociális biztosítás ügyét mindenkor egyik legfontosabb feladatának tekinti, felhívást intézett az érdekelt hatóságokhoz és szervezetekhez, hogy ne csak a hozzájárulási díjak beszedésénél törekedjenek egyszerűsítésre és gyorsaságra, hanem ami a közösség szempontjából még fontosabb, minted kövessenek el, hogy a segélyek és pótlékok minél előbb és minél zökkenésmentesebben jussanak az arra jogosultak kezéihez.

Csáktornyai Ferenc

A SZOCIÁLIS KÖZIGAZGATÁS TISZTVISELŐINEK KÉPZÉSE NÉMETORSZÁGBAN

A német szociális közigazgatási tisztviselők képzésének kérdését első ízben Bismarck vetette fel 1877-ben, amikor kifogásolta az iparfelügyelőknek nagy diszkrecionális jogkörét („diskretionare Nachvollkommenheit”), mert szerinte azoknak képzettsége nem volt megfelelő ahhoz, hogy a rájuk ruházott hatalmat helyesen gyakorolják. Azóta a szociális közigazgatásnak sok újabb ága fejlődött ki s az ezirányú képzés kérdése még fontosabb lett.

A képzést a múlt század végétől kezdve fokozatosan, de egységesség nélkül építették ki. A harmadik birodalomra hárult a feladat, hogy a főleg iparfelügyelői, társadalombiztosítási és munkaközvetítói tisztviselők közül álló szociális közigazgatási tisztviselői kar képzését egységesítse, az általános közigazgatási képzésbe is beépítse és továbbfejlessze. Az ezirányú munkák betetőzését jelentette a „Szociális közigazgatási vizsgáztatóhivatal” alakítása, valamint az 1939 és 1941-ben kibocsátott képzési és vizsgáztatási szabályzatok, amelyek a munka-

ügyi hatósági biztosokra („Reichstreuhänder”), a munkaközvetítési és munkaszervezési, a társadalombiztosítási és iparfelügyeleti tisztviselőkre vonatkoznak.

A szabályzatok a tárgyi tudáson felül jellembeli és testi követelményeket is támasztanak az e pályákra menőkkel szemben. A képzésről kiválasztott »képzésvezetők« gondoskodnak, akik mellé az egyes hivatalok kiképző hivatalnokokat küldenek. A tanfolyamokon nyert elméleti képzésen felül a jelöltekkel gyakorlati munkát is végeztetnek. Állandó előhaladásukat pedig munkanaplójuk és időnkint készített írásbeli munkájuk alapján ellenőrzik. A jelöltek végül írásbeli és szóbeli vizsgát tesznek a munkaügyi minisztérium által felállított vizsgáztatóhivatal, illetőleg annak egyes albizottságai előtt. A képzés ideje 1-3 év. A legmagasabb fokozatú képzettség eléréséhez még további két év közigazgatási praktikum is járul („Verwaltungslehrling”).

Az általános közigazgatási képzéshez való alkalmazkodást első sorban az jelenti, hogy különbséget tesznek alsóbb, középfokú, magas és legmagasabb képzettség s ennek megfelelő szolgálati fokozatok között. Ez különösen az iparfelügyeleti szolgálatban erős újítás a múlttal szemben. Egyik fokozatból a másikba megfelelő vizsga letételével lehet jutni. A magasabb fokozatoknál középiskolai, illetőleg ennek megfelelő más iskolai előképzettséget is kívánnak. Érdekes, hogy a középső iparfelügyeleti fokozatnál figyelembe vették azt az immár 1910 óta hangoztatott kívánságot, hogy munkásokat is felvegyenek erre a szolgálatra s ezért a középső fokozatban technikai természetű munkakörökbe felvesznek gyakorlati végzettségű, pl. segédi vizsgát tett egyéneket is. A legmagasabb iparfelügyelői fokozat eléréséhez másfélévi gyakorlati és egyévi főiskolai tanulmány szükséges. Hasonló előírások vannak a munkaközvetítő és munkaszervezői, valamint a munkaügyi hatósági biztosi képzésre is. Az üzemi orvosok képzése egyelőre még nem alakult ki véglegesen.

A képzésnek mindezen irányjaiban az a főszempont, hogy a szociálpolitika munkásai ne bürokraták, hanem munkájukat józan belátással, hivatástudattal és felelősségérzettel végző emberek legyenek.

Muraközi (Koch) Ernő

KISLAKÁSÉPÍTÉS ÉS NÉPJÓLÉT

A lakáskérdésnek elsőrendű szociálpolitikai fontosságát szerte e világon mindenütt elismerték. Bármilyen politikai rendszert vagy világnézetet valljon is valaki magáénak, be kell látnia, hogy e kérdésben mindent meg kell tenni, egyrészt mert az egyéni élet elviselhetősége nagymértékben függ a lakástól, másrészt, mert az első és legfontosabb közösségi alakulat a család. Márpedig rendes családi élet, célravezető családi nevelés megfelelő lakás híján hiú ábránd.

A lakáspolitikai tevékenység bizonyos hullámmozgást mutat, összefüggésben a lakásgazdasági konjunktúrával. Ma megint csúcsponton van, annál is inkább, mert népesedéspolitikai, kulturális, erkölcsi, családgazdasági, közgazdasági szempontok egyaránt előtérbe tolják. Az is megállapítható, hogy a mai felfogás az előbb említett szempontok miatt nem tartja elfogadhatónak megoldásnak a kollektív alapon állót, hanem arra törekszik, hogy az emberi méltóságot is számításba vevő, személyiséget emelő, a gyümölcsöző közösségi életet előmozdító módokat keressen, a magántulajdon és a szövetkezeti gondolat alapján.

Mindaz, amit eddig mondtunk, ma már annyira önként érthető, hogy fölösleges róla bővebben beszélnünk. Hiszen évszázadok óta és főleg az industrializ-

mus kifejlődése idején a kérdés már mindenoldalú, kimerítő tudományos vizsgálaton ment át.

Ma már a lehetőséghez képest mindenütt, így nálunk is folyik a lakásépítés, lakásteremtés munkája. Gyakran hangos propaganda kíséri abból a szándékból kifolyóan, hogy a közvélemény és főleg a lakásbajok által érintettek óriási tömege lásson némi haladást a jövő szerencsés alakulásában.

Törvényhatósági, megyei városok, községek, egyházak, egyesületek, szövetkezetek, vállalatok, szóval mindenfajta közület igyekszik a munkába bekapcsolódni. Természetesen oroszlánrészt vállal belőle Budapest székesfőváros közönsége is. Közgyűléseinek úgyszólván állandó tárgya a kislakásépítés problémája, még a mai nehéz időkben is. A közelmúltban vált például köztudomásúvá, hogy a székesfőváros üzemei kislakásos bérházakat építenek egyelőre 308 kislakással és 10 millió pengővel. A gyakorlat általában azt mutatja, hogy a főváros állandóan épít kislakásokat, kislakás-telepeket. A rendelkezésére álló telkeken részint kisebb kertes házakat, de legfőképpen hatalmas bérházakat emelnek. Mivel a telkek a perifériák felé sokkal olcsóbbak és talán azért is, mert a lakásraszorulók zöme a külső területeken húzódik meg, a kislakásépítkezés a város középpontjától távol történik. A kislakások megteremtésével kapcsolatban több alapelv alakult ki: lehetőleg olcsó építkezés, minél kisebb lakásbér, gyermekes családok, új házasok előnyben részesítése, higiénikus, kényelmes lakások, kiskertes családi házak előállítása, a munkahely közelségének, az egészséges és szép környezetnek biztosítása? stb.

A sokféle szempont között azonban egy megoldási módról, egy lehetséges esetről tudtunkkal még nem esett szó. Jelen sorainkban erre akarunk rámutatni:

Fontosnak tartanánk, ha *Budapest székesfőváros és minden nagyobb város, a bizonyos számnál több lakással tervezett ház megépítésére csak akkor adna építési engedélyt, ha a házban megfelelő számú kislakást is készítenének. Pl. 5-5 lakás után egyet, vagy valamilyen más kulcs szerint számítva néhányat. E kislakások fölött a hatóság rendelkezne és esetleg bérüket a ház adójába számítanák be. A rendelkezés vagy úgy történhetne, hogy a háztulajdonos csak annak és olyan bérrel adhatná ki a lakásokat, akinek a személyét és fizetőképességét a hatóság erre megfelelőnek találná, vagy pedig úgy, hogy a hatóság közvetlenül utalná ki a lakásokat.*

Ez az intézkedés a kislakások szaporításának új alakja lenne, amelyet sem nálunk, sem külföldön eddig még nem vettek figyelembe. Jelentőségét abban látnánk, hogy így a szegény emberek lakása nem kerül a kültelekre, vagy külön telepekre, hanem együtt lennének külvárosban, belvárosban egyaránt a népesség mindem, rendű, rangú és anyagi ellátású tagjával.

Szociális, kulturális, politikai és erkölcsi szempontból egyaránt nagy előnyei lennének az ilyen lakásteremtő intézkedésnek.

I. Szociális előnyök. 1. A kislakásban lakó, szerényebb körülmények között élő család asszonyai rendszerint eljárnak otthonról munkára, hogy mint bejáró-, takarító-, bevásárló-, mosó-, vasaló-, foltozó- vagy varrónők keressenek kenyeret a család számára. Mennyire megnehezíti a nő munkavállalását, ha kültelki kislakásból 1 vagy 114 órát kell utaznia, vagy gyalognia, amíg munkahelyéhez eljut. A villamosköltség el is emésztí keresete egy részét. Ha ugyanabban a házban, vagy legalább is a közvetlen közelben kapna munkát, sok fáradságtól és idővesztéstől szabadulna meg.

2. A közeli munkahely előnyös lenne azért is, mert végezhetne kenyérkereső munkát a feleség anélkül,

hogy saját háztartását vagy gyermekeit el kellene hanyagolnia. Sokszor csak pár órára vagy csak bizonyos munka elvégzésére (pl. takarítás, bevásárlás, mosogatás) alkalmaznak bejárónőt. Ha a munkahely közel esik a munkátvállaló lakásához, akkor a legcsekélyebb munkát is érdemes elvállalni, mert az ide-oda utazás nem követel külön időt. Még a szabad félórát is lehet hasznosítani. Egy-egy szőnyegporolás, ablaktisztítás, vagy más alkalmi munka kitelik olyan időkből, amikor a gyermekek iskolában vannak, alusznak, vagy az udvaron játszanak. És a sok kicsi, alkalmi kereset lényegesen javíthat a család helyzetén.

3. Az említett háztartási munkákra a jobbmódú családok nem szívesen alkalmaznak olyan egyént, akit nem ismernek, mert valakit a lakásban foglalkoztatni, a család belső életének szemtanújává avatni bizalmi dolog. Hány munkásnő nem kap alkalmi munkát azért, mert nem ismerik. Akiról a munkaadó nem tudja, honnan jött, hová megy, milyen körülmények között él, hogyan tápláljon bizalmat iránta? Azzal szemben viszont, aki velük közös bérházban, szinte a szemük előtt él, kétkedésre nincsen ok. Egymás életének kölcsönös megismerése jelentős szociális előnyöket biztosíthat mindkét félnek, de főként a gazdaságilag gyengébbnek. Együttal elősegítené a kedvezőbb jövedelemelosztást is.

4. A háztulajdonosnak is előnyére lenne, ha adója, vagy legalább annak egy része a hatóságnak átengedett kislakás alakjában már a ház építések beépülne. A kéznél lévő háztartási segédmunkaerő is beszámítható a ház előnyeibe és így a lakások is értékesebbekké, könnyebben kiadhatóbbakká válnak.

5. A szociális előnyöknél természetesen nemcsak az egyesek, hanem a közösség szempontját is figyelembe kell venni. A közösség szempontjából már maga az a tény döntő, hogy a szóvá tett intézkedés sok város lakosságának szolgálna előnyére. Emelné az érdekeltek életszínvonalát a nélkül, hogy abból bárkinek hátránya származnék. Mert hiszen sem egyesek, sem csoportok nem kívánhatják azt, hogy az ő színvonaluk mások rovására emelkedjék.

II. Politikai szempont. Az egy telepre vagy bérházba tömörített kislakások rendszerint azokat gyűjtik össze egy-egy helyre, akik általában a legszegényebbek. Ezek az emberek pedig nehéz életkörülményeik folytán rendszerint elégedetlenek saját sorsukkal. Állandóan panaszkodnak, sopánkodnak és panaszuk könnyen csap át elégedetlenségbe és zúgolódásba is. Azok az egymást izgató, megnyugodni nem engedő tömegek, amelyek ilyen módon összeverődnek, bizonyos elkülönülést éreznek honfitársaikkal szemben. E házak környékén társadalmi tekintetben éppen nem kívánatos pszichológiai légkör szokott kialakulni. Emlékezzünk csak arra, amikor a bécsi városi vezetőség éppen abból a célból építtette a maga „vörös házeit”, a „Marx-udvart” és a többi, hogy a városi polgársággal szembenálló tömegek egy-egy helyen összpontosítva, egymás között, egymásra támaszkodva annál inkább érezzék elkülönültségüket, osztály mivoltukat. Már pedig nemzeti gondolatban egyesített népközösségen belül nem engedhető meg, hogy egy-egy osztály, rend vagy csoport a többivel szembenálljon. Minden csoportnak bele kell illeszkednie a mindent magába fogláló nemzeti közösségbe.

III. A kulturális előnyök ugyanolyan síkon érvényesülnek, mint a politikaiak. Abból, ha különböző társadalmi és műveltségű körök nincsenek egymástól elkülönítve, kiszámíthatatlan előnyök származnak a gyengébb félre. Azokon az egyszerűbb embereken, akik sokat forognak kulturáltabb emberek társaságában, meglátszik ez a körülmény. Beszédjük nem durva

bánásmódjuk gyengédebb, olvasmányaik válogatottab-
bak, szórakozásuk nemesebb. Aki megfigyeli a háztar-
tási alkalmazottak, munkások önképzőkörökének, könyv-
tárainak, énekkarainak, s más kultúrösszefogásainak
népmozgalmi adatait, láthatja belőlük, hogy ide azok
járnak, akik a saját köreik igényeit túlhaladó szellemi és
lelki értékekre már felfigyeltek, s felébredt bennük a
szomjúság a szebb, a jobb és nemesebb iránt.

Ha valaki meghallgatná egyszer, hogy milyen hang-
nem uralkodik egy-egy kislakásos bérház gyermekei
között, elképedne. A szüleiktől hallott durva szavak,
közönséges kifejezések kísérik a játékot és ennek meg-
felelő a viselkedésük is egymással szemben. Ha a több
gonddal nevelt gyermekek közé bekerül egy-egy kis
elhanyagolt vadvirág, észrevétlenül megnemesedik.
Viszont a sok elhanyagolt gyermek egy csomóban,
szinte gátlás nélkül növeli a gyomot és dudvát egymás
lelkében.

IV. Erkölcsi előnyei is lennének a fent említett
kislakástermelő intézkedésnek. Az egymás szeme előtt,
egy fedél alatt élő emberek megismerik egymást, törő-
nek egymással, rászorulnak egymásra, látják, hogy rend-
szerint nincs az egyik embernek a másikkal szemben
sem irigykedni, sem lenézni valója, mert az életküzelem
egyformán nem kímél senkit. S ennek kettős előnye
lesz: *a)* megbecsülik és az emberi méltóság krisztusi
elveinek megfelelően kezelik egymást, *b)* az egyéni
és családi érdek után mindjárt az igazi közérdek követ-
kezik a nélkül, hogy az egyes osztály- vagy rendi érdekek
közbeiktatódnának.

Mindennek világos átérzése és átgondolása kész-
tetett arra, hogy ráirányítsam a figyelmet egy eddig
nem hangoztatott megoldási módra. Bizonyára sok jogi
kérdést kellene rendezni a gyakorlati keresztülvitel
előtt, de a megvalósulással járó beláthatatlan előnyök
miatt megérdemelné a gondolat, hogy vele az arra hiva-
tottak behatóan foglalkozzanak.

Takaróné dr. Gáli Beatrix.

A NŐI MUNKAERŐ FELHASZNÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

A közelmúltban Budapest utcáin megjelent az első
női levélhordó és villanyoskalauz s ezzel a magyar köz-
vélemény is erősebben felfigyelt a háborús gazdaság
egyik érdekes problémájára – a női munkaerő alkalmazására. Ez a lassan növekvő munkaerőhiány enyhíté-

sének egyik eszköze. Magyarország mezőgazdasági
ország lévén, itt nem olyan jelentős ez a kérdés, mint
pl. Németországban, ahol a háború kitörése óta egy mil-
lióóról 9.4 millióra növekedett a női munkásság száma.

Ez a még tartalékként szereplő munkaerő-anyag
két vonalon juthat felhasználásra: közvetlen igénybe-
vétellel és közvetett, relatív segédszolgálattal. A közvet-
len igénybevételnél elsősorban figyelembe jönnek a
családnélküli fiatal lányok, akiknek még nincs hivatásos
elfoglaltságuk és valamilyen kiképzésen már átesetek.
Nagy városokban talán kevés e fajta lány található
munka nélkül, kisebb helyeken azonban biztosan több-
ben lesznek, akik kellő munkalehetőség hiányában
eddig még hivatásos működést nem fejtettek ki. A másod-
dik csoportba tartoznak a fiatal háziasszonyok, akik
férjhezmenésük előtt már dolgoztak hivatalokban. Azok
részére a gazdasági életbe való újrabekapcsolódás nem ne-
héz, csak ilyen esetben gondoskodni kell háziasszonyi teendők alól valótehermentesítésükről. A harmadik női munka-
szolgáltató csoport már csak közvetve működhet közre, ha-
bár azok közül is sok az áldozatkész, lelkes hazaszeretettel,
szívesen dolgozó lélek. Az idősebb családnélküli és fér-
jezett nők ezek. Az ő munkájuk is hasznosan felhasznál-
ható, mégpedig a fiatal képzett háziasszonyoknak segítségé-
ben, a háztartási teendők elvégzésében, vagy pedig a köny-
nyebb bolti eladási munkálatoktól szabadítvának fel sok
fiatal, fontosabb területeken szükséges nőt.

A női munkaerő felhasználását még egy másik
oldalról kell megemlíteni: a nők alkalmazása a hadfel-
szerelés szempontjából fontos üzemekben. Az elmúlt
világháború igen visszataszító képet és emléket hagyott
hátra erről a foglalkozásról. Ma azonban a nőtől nem ki-
vánják azt, hogy gyári munkásnőként durva és nehéz
munkát végezzen. A női munkaerő számára az ellen-
őrzés, az anyagvizsgálat, finom és precíz kézimunka -
tehát tiszta, veszedelemmentes és a női képességek-
nek teljesen megfelelő munkaterületek nyíltak meg.

Mindenesetre a nő mint munkaerő soha nem pótol-
hatja tökéletesen a férfit, mert még akkor is, ha kisegí-
téssel és helyettesítéssel igyekeznek őt pótolni a ház-
tartásában, az ő feladata mégis mindig otthonának gon-
dozása, a gyermeknevelés és az anyaság lesz. Ezért
ha a rendkívüli idők ettől a feladattól el is sodorják,
tudatában kell lennie ennek, hogy adandó alkalommal
visszatérhessen hivatásához.

Pataricza Ilona.,

IRÁNYÍTOTT GAZDASÁG ÉS HÁBORÚ UTÁNI ÚJJÁÉPÍTÉS

Nagy háborúk nyomában mindig mélyreható politikai és társadalmi változások járnak s a mai ember aggódva figyeli a láthatárt, hogy merről tör be az a gondolat, mely uralkodni fog a holnap világa felett. Mindenki érzi, hogy más rend és új társadalom van születőben s némi elfogadással tapogatózik a testet öltetni akaró alakítatlan eszmék között.

A fenti cím alatt olyan rovatot indítunk el, mely a lehetőséghez képest nyilván akarja tartani a háború utáni életre vonatkozó terveket és törekvéseket.

Társadalmi berendezkedéseknek végső soron a gazdasági élet nyújtotta anyagi lehetőségek adják meg az alapot. Így érthető, hogy a jövő társadalmát illető elgondolások központi problémája tulajdonképp gazdasági rendszerünk kellő átalakítása. S mivel itthon és külföldön mind gyakrabban találunk olyan hivatalos és magántermészetű megnyilatkozásokkal, melyek témája az új rend felépítése, úgy véljük, nem végeznék felesleges munkát, ha szemlét tartunk felettük s a vetélkedő szempontok közt tájékozódva próbálunk tájékoztatni.

Nyilatkozatok a magyar átmenetgazdaság feladatairól

A háborús termelésből a békegazdaságba való átmenet tárgyában tett érdekes nyilatkozatoknak volt színhelye a Gyáriparosok Országos Szövetségének legutóbbi évi közgyűlése. Elnöki megnyitó beszédében *Haggenmacher* Henrik többek közt a következőket jelentette ki:

„Napi gondjaink mellett egyre behatóbban foglalkoztat bennünket az eljövendő béketermelés és a békére való átmenet kérdése ... Jelezni kívánom, hogy tudatában vagyunk a probléma fontosságának. Az ország vitális érdekei fűződnek ugyanis ahhoz, hogy az ipar zökkenők nélkül, jól foglalkoztatott, javult életszínvonalú, megelégedett munkássággal tudjon áttérni a békegazdálkodásra. E nagy feladat szolgálatában a vállalkozó és a munkás harmonikus együttműködéséhez szükséges előfeltételek megeremtésében látom gyáriparunk egyik nagyon fontos feladatát.”

A magyar ipar fejlődéséről ugyanott tartott előadásában *Varga József* iparügyi miniszter a kérdésre vonatkozóan ezeket mondotta:

„Ne latolgassuk most a távolabbi jövő eshetőségeit, mert éppen ennek a jövőnek az érdekében vannak hamarabb megoldandó feladataink: a békés termelésre való átállás átmeneti időszakában a lehető legteljesebb foglalkoztatást biztosítani. Megélhetést adni tudni minél több munkásnak még abban az esetben is, ha az ellenségeskedés gyorsan szűnne meg. Nagy gond ez a probléma, több vonatkozásban is foglalkozunk már vele és a további részletek kidolgozásánál számítok magának az iparnak hathatós segítségére is. Az átmeneti gazdálkodás időszakra legfontosabbnak vas- és gépiparunk helyes megszervezését tartom. Ez lesz mozgatórugója sok egyéb foglalkoztatásnak. Legteljesebben igényli bányáink termelését, lehetővé teszi közlekedési eszközeink szaporítását, a villamosítást, biztosítja annak a sok munkának az elvégzését, amelyre nemcsak hazánknak, hanem egész Európának szüksége van.”¹

A fenti miniszteri nyilatkozatnak mintegy megerősítésként fogható fel az, amit *Kállay* Miklós miniszterelnök mondott e kérdéssel kapcsolatban a képviselőház megajánlási vitájának záróbeszéde során:

¹ *Magyar Gyáripar*, 1942 május 20.

„A békére való felkészülés teljes erővel folyik. A békére való felkészülés anyaga a Teleki Pál Intézetben, az átmenetgazdasági problémák a csúcsmíniszter úr irányításával a gazdasági miniszterek vezetése alatt munkában vannak. Ebben a munkában a szervezetek és egyesek beállítására éppen most tesszük meg a szükséges intézkedéseket. Ma ezek is bizonyos részei és tényezői a szociális munka továbbfejlesztésének.”¹

Egy miniszterünk véleménye az irányított gazdálkodásról

Hivatalos köreinknek az irányított gazdaság jövő szerepe felől kialakulóban levő felfogására nézve jellemzőnek tartjuk azt a nyilatkozatot, melyet *Szász* Lajos közellátási miniszter tett nemrégiben pártjának egyik kecskeméti értekezletén:

„Meggyőződésem, hogy csak a gazdasági élet irányításával lehet nemcsak most, hanem a háborús idők elmúltá után is a magyar közgazdasági élet fennmaradását biztosítani. Csak a gazdasági élet irányítása mellett lehet újból felépíteni Európa gazdasági életét és biztosítani a már bekövetkezett és még előreláthatóan bekövetkező hiányok pótlását. Azoknak, akik a gazdasági életnek ilyen irányításától, hogy úgy mondjam, félnék s a teljesen szabad gazdálkodást és kereskedelmet kívánják, s ugyanakkor a demokratikus államokra hivatkoznak, figyelmükbe ajánlom az angolszász birodalom közgazdasági politikáját és irodalmát, amelyet ha tanulmányoznak, meggyőződhetnek róla, hogy az a liberalizmus, a szabadkereskedelem, a tőke szabad áramlásának hangoztatása mellett a leghatározottabb lépéssel halad az irányított gazdálkodás felé.

Az irányított gazdálkodás természetesen nem jelenti azt, hogy az állam gazdálkodik vagy hogy az állam közvetlenül próbáljon belenyúlni a termelésbe. Nem! Az állam csak irányítson, de egyébként engedje szabadon érvényesülni az egyéni munkát, tudást és kezdeményezést.”²

Állásfoglalás az egyéni kezdeményezés és állami irányítás szintézise mellett

Az Ipari Munkaszervező Intézet közgyűlésén tartott elnöki megnyitó beszédében *Bornemisza* Géza ny. iparügyi miniszter a békegazdaság alapvonalainak várható kialakulásáról is szólt. Tette pedig ezt olyan szelvényben, mely érezhetően közel áll ahhoz a hivatalosnak nevezhető felfogáshoz, melyről az imént idézett miniszteri nyilatkozat tanúskodik. Ép ezért érdemesnek tartjuk a beszédnek idevágó részét bő kivonatban olvasóinkkal is közölni.

„Ma már sokat hallunk a háború utáni békegazdálkodásról. Vannak, akik azt hiszik, hogy a régi liberális gazdasági rend és a nemzetközi munkamegosztás fog a maga egészében visszatérni; mások viszont a kötött gazdálkodásra, a tervgazdaságnak teljes érvényesülésére esküsznek. Azt hiszem, mindkét felfogás hívei tévedésben vannak s tévedésük abban leli magyarázatát, hogy túl egyszerűnek látják a háború utáni gazdasági problémákat. Európa gazdasági élete sokkal komplexebb és az európai ember életnívója és igénye sokkal magasabb, semhogy azt már egész Európára kiterjedő autarchikus termelési berendezkedéssel akárcsak a háború előtti mértékben kielégíteni lehetne. Hamarosan ki fog tűnni, hogy az európai életnívótöbblet alapja azokban a nemzetközi kapcsolatokban rejlett, amelyeket Európa iparával és keres-

¹ *Magyar Nemzet*, 1942 december 4.

² *Magyar Nemzet*, 1942 december 1.

kedelmével évszázadok folyamán az egész világra kiterjedően épített ki és gyümölcsötetett saját hasznára. . . Euróra nem mondhat le e nemzetközi pozíciójának vissza-szerzéséről anélkül, hogy népei fokozódó elszegényedésbe ne süllyedjenek ...

Ez a megfontolás arra kell hogy vezesse az európai nemzeteket, hogy mielőtt alkalom nyílik, lázas igyekezéssel keressék az újbóli bekapcsolódást a világgazdaságba s ipari és kereskedelmi felkészültségük teljes latbavetésével törekedjenek Európa szellemi és fizikai termékeinek mozgási szabadsága elől az akadályokat elhárítani. A kisebb nemzeteknek pedig egyenesen életbevágó érdeke fűződik ahhoz, hogy az ipari és kereskedelmi kapcsolatok újr felvételénél a tömeges és egyéb hatalmi tényezők mellett az egyéni képességek, a vállalkozó szellem és leleményesség is kellően érvényesüljenek és a nemzetek egymás-közötti gazdasági kapcsolata szabadabb formában valósuljon meg.

Viszont tagadhatatlan, hogy a háború utáni gazdasági feladatörök nagy szektorát fogja képezni egyrészt a háború közvetlen és közvetett pusztításainak helyreállítása, másrészt a korszerű szociális haladásnak a háború folytán átmenetileg hátrébe szorult továbbmunkálása ... E munkaterületen nyüzsgő feladataink egyike sem oldható meg az államhatalom legaktívabb részvétele nélkül, világos tehát, hogy e téren csak az állam által inaugurált tervszerű gazdálkodással juthatunk célhoz.

ime, előttünk áll a jövő békegazdálkodás kettős iránya, egyfelől a lehető legmagasabb fokra emelni a magángazdaság tevékenységét, fokozni az egyéni kezdeményezést és a vállalkozói kedvet; másfelől az államhatalom tervszerű munkaprogramjába vonni azokat a feladatokat, amelyeknek megoldása csak a nemzet egyetemes erőfeszítésével biztosítható.

Nem könnyű, sőt rendkívül kényes feladat lesz e két látszólag szembenálló irányzatot bölcs szintézisbe foglalni, hiszen a két munkaterület között nincsenek éles demarkációs vonalak és a határkérdések rendezésénél számolni kell azzal a körülménnyel, hogy a bürokrácia nehezen akar majd lemondani megszokott hatalmi befolyásáról, ezenfelül sokaknak gazdasági érdeke fog fűződni a kötött gazdálkodás minél további és minél szélesebb téren való fenntartásához. Másfelől az is világos, hogy az államhatalom nem adhatja fel a magángazdasággal szemben bizonyos területeken szabályozó befolyását, bárha azt esetleg autonóm szerveken keresztül gyakorolná, amely körülmény szintén belejátszik a határkérdések rendezésébe.”¹

T. B.

A mezőgazdaság szerepe a háború utáni újjáépítésben

Az egyik olasz folyóirat érdekes fejtegetéseket közöl a háború utáni újjáépítés célszerű irányvonaláról. Megállapítja, hogy a háború utáni gazdasági rendben a termelésnek nem a profitot, hanem a fogyasztást kell szolgálnia. Az újjáépítést a mezőgazdaság újjáépítésére kell alapozni. Fejlődésképtelen mezőgazdaság fejlődésképtelen gazdasági életet jelent. A mezőgazdasági és ipari termelés a legszorosabb kapcsolatban van egymással. Ha az agrárlakosság nincs abban a helyzetben, hogy a gyártott iparcikkek nagyrészt felvásárolhassa, válságba jut az ipar is. Az ipari munkásságnak is érdeke tehát, hogy a mezőgazdaság felvirágozzék. Csalódik az ipari munkásság ha azt hiszi, hogy helyzetén javíthat az agrárlakosság vásárlóerejének növekedése nélkül. Hiába fog jól keresni az ipari munkás, ha nem lesz olcsó az élelmiszer, mert a mezőgazdaság termelőképesége a kicsiny kereseti lehetőségek következtében csökken.

A háború utáni újjáépítés alapja tehát szükségképpen a mezőgazdaság termelőképeségének növelése lesz. Ezzel kapcsolatban a problémák tömege jelentkezik és vár megoldásra. Szinte lehetetlen egyszerűen felsorolni, mi minden végezhető el a mezőgazdaság racionalizálásának keretén belül. Szükséges mindenekelőtt a mezőgazdaság gépesítése a legkisebb üzemekig és a gépesített

¹ Magyar Gyáripar, 1942 április 20.

mezőgazdaság villamosítása. Szükséges korszerű gazdasági épületek, vízvezetékek, öntözőművek építése, a trágyakezelés korszerűsítése. Növelni kell a veteményes-kerteket, gyümölcsösöket, a háziállatok számát. Új, a modern egészségügyi követelményeknek megfelelő bér-; dezésekkel ellátott falusi házakat kell építeni. Javítani kell a közszolgáltatásokat, utakat, közlekedési eszközöket. Folytatni kell a csatornázást és általában a talajjavítási munkálatokat. Mindez rendkívül széleskörű és nagyarányú ipari munkát is kíván meg. Ha még hozzávesszük a mezőgazdasági ipar teljes kiépítésének lehetőségét, látjuk, hogy a mezőgazdaság korszerűsítése a legnagyobb mértékű ipari fellendülésnek is alapja lehet.

A technikai jellegű korszerűsítési munkálatokon kívül feltétlenül tökéletesíteni kell a falusi oktatást és tele kell szórni a vidéket kulturális intézményekkel. Általában szebbé, kívánatosabbá kell tenni a vidéki életet. Ennek a lassú, de mindenre kiterjedő mezőgazdaságfejlesztő munkának legfontosabb és legközvetlenebb eredménye az agrárlakosság városbaözlésének megállása lesz. Ismeretes, hogy a városbaözlés legfőbb oka a mezőgazdasági munkaviszonyok rendezetlensége és a falusi élet alacsonyabb színvonala. Nincs semmi megalapozott oka annak, hogy az ipari munkás jóvedelme magasabb legyen, mint a mezőgazdasági munkásé. Arra kell törekedni, hogy a mezőgazdasági munkás nagyobb fáradaimái és erőfeszítései mellett egyenlőnek érezze magát az ipari munkással. Az alacsonyabbrendűség érzetének megszüntetése az elvándorlást a faluból, ez pedig megszabadítja az ipari munkapiacot a nagytömegű és olcsó munkakinálattól és kedvezően befolyásolja az ipari mukabérek alakulását is.

Az árak irányításának és a bérek szabályozásának rendszere mellett megszűnik a szabadverseny és a kockázat. Helyükbe a minél több és minél jobb termelésnek versenye lép. A mezőgazdasági hitelpolitikának is az annyira kívánatos több- és jobbtermelést kell szolgálnia. Csak annak szabad kölcsönt nyújtani, aki a kapott hitel segítségével valóban többet és jobbat termel. A mezőgazdasági termelés ilyenirányú hitelezésébe be kell kapcsolni az agrárlakosság részére ma még elérhetetlen messziségben lévő hatalmas tőkéket.

Végül meg kell majd szabadítani a termelőtevékenységet minden szociális tehertől, mert a szociális segítés - a társadalmi biztosítástól a családi bérkiegészítésig - a cikkíró szerint állami feladat. A szociális funkciót teljesen az állam hatáskörébe kell utalni. így valósul majd meg a falu, a város és az állam egysége, a „szociális állam” gondolata.

Z. I.

Az európai kontinentális nagy víziút

Figyelemreméltó cikket közöl a Kárpátmedence egyik száma az európai nagy víziútról, amely Magyarország érdekeit igen közelről érinti.

Az európai kontinens víziútjai közül legnagyobb jelentősége a Dunának van, amelynek leghosszabb szakasza hazánk területére esik. Az új Európában a Duna lesz a kontinens legforgalmasabb kereskedelmi útja. A Dunán át lehet majd az *Eszaki- és Keleti-tengertől* a Fekete-tengerre és a Földközi-tengerre eljutni. Dunai tenger járóhajóink a Földközi-tengert már látogatják is. Az Eszaki- és Keleti-tengernek a németországi folyamrendszeren át a Dunába való bekapcsolása folyamatban van. Ez a technikai feladat a németek programjában közismerten bennfoglaltatik. A kereskedelem ebben a kérdésben erősen érdekelt, mivel a kontinentális víziútnak az a nagy előnye a tengeri úttal szemben, hogy mindenütt lakott, népes területeken és a legnagyobb fogyasztópiacokon halad át, ennél fogva az egész útvonalon élénk csereforgalom fejlődik ki. Az európai kontinentális víziút északi szakaszát kétségtelenül a németek építik ki, a déli szakasznak azonban lehetne egy másik és egyúttal rövidebb ága is. Ez szintén csak nagyobb-szabású technikai vállalkozással oldható meg úgy, hogy a Morava és Vardar folyókat végig hajózhatóvá teszik és a kettőt csatornával összekötik. A kontinentális víziút

¹ Civittá Fascista, 1942 szeptember.

déli ága ilyenmódon Szalonikinél az Égei-tengerbe toroklna. Ez a megoldás nem új gondolat, mert több évtizeddel ezelőtt egy amerikai tőkés csoport is foglalkozott ezzel a problémával és ezzel a megoldással. Az európai kontinentális víziút tehát megoldás előtt áll és a magunkról való kötele gondoskodás arra int, hogy saját részeseidünket ezen a téren is megfelelő intézkedésekkel előre biztosítsuk.

Magyarország iparosodása

H. v. *Schultz*y a Wirtschaftsgruppe Mittelindustrie h. ügyvezetője „A Délkelet jelentősége a német alumíniumipar számára” címen cikket írt az egyik német gazdasági lapban s ebben megállapítja, hogy Magyarország az európai államok között a legnagyobb bauxittermelő és termelése 1944-ig megkétszereződik. Cikkét azzal zárja, hogy az autarkia iránt való törekvések, tekintettel az új Európa munkamegosztására, nem helyénvalók. A délkelet európai államok súlya az európai gazdasági térségben valójában a bányászat és a mezőgazdaság. Nem tanácsos tehát ezenfelül különleges iparokat fejleszteni, amelyek a túlzottan kis fogyasztás és ennek következtében a magas előállítási költségek miatt magas védő vámok fenntartását teszik szükségessé. A szerző nyilván arra óhajt rámutatni cikkében, hogy Magyarországon nincs szükség a máris igen jelentős alumíniumipar további fejlesztésére, miután a balkáni államok súlya az európai gazdasági térségben a bányászat és a mezőgazdaság.

Ezzel szemben Magyarország nem állítható egy sorba a balkáni államokkal, – ahogy a Honi Ipar egyik utóbbi száma is megállapítja¹ – mert a magyar ipar nemcsak viszonylagosan, hanem abszolút számokban is kifejezve sokkal nagyobb, mint bármelyik balkáni országé. Továbbá nekünk investíciós iparunk van, mint pl. a nehézipar, míg a balkáni államokban inkább a konzumiparok fejlődtek ki.

Nemcsak a külföldről, de itthon is hallunk iparelles jelszavakat, amelyek közül egyik igen közkedvelt szöveg „a nemzetközi munkamegosztás”. Valószínűleg igaza van a jeles német cikkírőnek abban, hogy az új Európában feleslegessé válnak az autarkiak, oly szoros lesz a nemzetek között az együttműködés. De ez a szoros gazdasági együttműködés magában foglalja azt a gondolatot, hogy a kis és nagy nemzetek egyaránt tekintettel lesznek egymásra s nem akadályozzák az egyes nemzetek gazdaságának természetes fejlődési folyamatát. Magyarország közgazdaságának természetes fejlődési iránya pedig az intenzív mezőgazdaság mellett az iparosodás. Népsűrűségünk is az iparosodásra kényszerít.

A „nemzetközi munkamegosztás” fogalmát tévesen értelmezi a német író, amikor azt állítja, hogy felesleges

a magyar alumíniumipar fejlesztése, holott cikkében elismeri, hogy az alapfeltétel, az alumínium nyersanyaga, a bauxit teljes mértékben megvan hozzá. A nemzetközi munkamegosztás ilyen értelemben az életszint megemelését jelentené. Vagyis azt, hogy az egyik ország élvezheti az iparosodás és gazdagodás áldásait, a másik ellenben köteles az idők végeztéig az olcsó munkabérrrel olcsó nyersanyagot termelő nyersanyagforrás szerepét játszani. Ezek szerint a világot szegény és gazdag országokra osztanák fel.

A szociális igazság is azt követeli, hogy minden nemzet olyan irányban keresse a boldogulását és végezze kötelességét a közösséggel szemben, amilyen irányban a feltételek adva vannak. Nem lehet tehát geometriai pontossággal megállapítani a határokat, amelyek túl az ipar nem fejlődhet.

Az iparelles jelszavak között második helyen szerepelt annakidején a vámvédelem kérdése. Naponta kiszámították a közvélemény előtt, hogy az ország hány százmillió pengőt takarítana meg azon, ha nem magyar, hanem idegen iparcikkeket fogyasztana s az iparfejlesztésre szánt összegeket egyéb célokra fordítaná. Egyébként a vámvédelem útján hozott áldozatok százmillióinak emlegetésével szemben ellenszámításokat is lehet végezni. Például azt, hogy mennyivel gazdagodnék az ország, ha évtizedek óta úgyszólván stagnáló természetlagunkat csak egy tizedrésszel is emelhetnők. De az ilyen számoknak a köztudatba való bedobása nem kívánatos, mert azt a látszatot keltheti, mintha az iparfejlesztés és a mezőgazdaság között érdekellentét állana fenn, holott az iparfejlesztés és a mezőgazdaságfejlesztés egyaránt érdeke a nemzetnek, sőt a két törekvés feltételezi és meg is könnyíti egymást.

Az iparelles jelszavak sorában meg kell emlékeznünk a tökeellenes törekvésekről is. Ilyen törekvések mindig voltak, csak időközönként más-más politikai kontextusban jelennek meg a nyilvánosság előtt.

Összefoglalva az érveket, amelyekkel a német író cikkére válaszolhatunk, megállapíthatjuk, hogy népsűrűségünk, természeti adottságaink és magas technikai kultúránk egyaránt indokolják iparfejlesztési törekvéseinket, amelyekről a jövőben sem mondunk le. Ezeknek a szempontoknak felismerése és mérlegelése vezethette *Fűnk* németbirodalmi gazdasági minisztert, amikor az ősz folyamán Magyarországon folytatott gazdasági tárgyalások alkalmával nyomatékosan kijelentette, hogy „Magyarország gazdasági szerepe a kialakuló új Európában különösen fontos lesz és Magyarország számára, mint *ipari és átmenőforgalmú* ország számára új, különösen fontos feladatok adódnak.”

V. E.

MUNKABÉR ÉS BÉRPOLITIKA

Munkabérszervezés Németországban

Irányított gazdaságban a bérszervezés szervesen kapcsolódik a gazdaságpolitikához, mint annak egyik ága. Minden ár- és értékalakulás egy közgazdaság keretén belül szoros egymásrahatást fejt ki. A gazdaság ma már nem uralkodik az állami és közösségi életen, hanem szolgálja azt s ezért a költségvetés és a megélhetési elv szembeállítása túlhaladott álláspont lett.

A munkabérszervezésnek eme felfogása a nemzeti-szocialista rendszerben már korán oda vezetett, hogy az állam a bérszervezést, illetve ennek irányítását önmagának tartotta fenn. Az alapokat ehhez az 1934 január 20-i nemzeti munkatörvény fektette le. A gyakorlati megvalósítás három alapelvre támaszkodik: a rendezés állapítsa meg minden dolgozó legkisebb keresetét, a bér feleljen meg a teljesítménynek és végül legyen igazságos. Amilyen egyszerű ezt a három alapelvet felállítani, épp olyan nehézséget okoz a gyakorlatban való megvalósítása. Egy közgazdaság struktúrája minden viszonylatban, így a bérek, árak, kamat, adók, stb. összefüggésében is törté-

¹ Honi Ipar 1942 október

neti fejlődés eredménye. A gazdasági életbe való erőszakos beavatkozás nélkül meg nem változtatható. Ezért a nemzetszocializmus uralomra jutása óta lépcsőlépésre haladt előre a fenti három alapelv gyakorlati megvalósítása felé.

Az 1933 utáni első évek feladata mindenekelőtt a hatalmas méreteket öltött munkanélküliség leküzdése volt. A bérszervezés kérdése ekkor másodrendű volt. Csak midőn az első célt már elérték és 1936-ban a munkanélküliség teljesen megszűnt, állította fel a kormányzat a négyéves terv keretében a gazdasági élet új, megoldandó feladatait a felfegyverkezés érdekében. A cél elérésének egyik előfeltétele a bérek szilárdsága volt. Bármennyire is kívánatosnak mutatkozott akkor az életszínvonal emelése, a béremelés csak úgy vezetett volna eredményre, ha vele párhuzamosan a fogyasztási javak termelése is kiterjedt volna. Ez pedig nem volt lehetséges, mert a négyéves terv megvalósítását késleltette volna. Amint a gazdasági expanzió következtében a munkásfelesleg eltűnt s munkashiánynak adott helyet, különösen a négy-

éves terv által érintett iparokban (fém-, építő-, stb. ipar), a bérmegállapításnak új utakra kellett térnie. Eddig ugyanis a legalacsonyabb munkabéreket állapították meg, a vállalkozónak felfelé szabad utat engedve; most a termelés folytonosságának biztosítása érdekében szükségessé vált a felső határ megjelölése. Erre azért is szükség volt, hogy az igazságos bér elve törést ne szenvedjen, valamint, hogy a kevésbé fizetőképes iparágakból a munkaerő el ne vonassék.

A háború újabb megoldandó feladatokat jelentett, így vált szükségessé a női munka, valamint a külföldi munkaerő díjazásának a megállapítása. Az alapelvet, a bérek szilárdságát természetesen meg kellett őrizni. Röviddel a háború kitörése után a bérek felső határának megállapítása a termelés egész területére kiterjedt. Ez már csak azért is elkerülhetetlen volt, mert a hadi-termelés fokozásával a fogyasztási javak előállítása mind összességében szorult. Ezzel párhuzamosan tehát szükséges volt a vásárlóerő növekedését minden lehető módon megállítani.

Béregyezmény a svéd munkaadók és munkások között

Különös figyelemre tarthat számot a svéd munkaadók és munkások országos szervezeteinek 1942 elején kötött az egyezménye, mely a munkabéreknek a létfenntartási költségek alakulásához mért felemelését szabályozta. Az egyezmény körülbelül egymillió munkást és magántisztviselőt érint, azaz gyakorlatilag a munkapiacnak úgyszólván teljes egészére kiterjed. Igazi jelentősége azonban mégis nem annyira a kérdésnek mindkét félre kielégítő megoldásában, mint inkább abban a módszerben és szemlében van, amely ez eredmény elérését az érdekeltek számára lehetővé tette. Amíg ugyanis más országokban a bérérdés rendezése különböző okoknál fogva általában a kormányzat feladatává lett, itt maguk az érdekeltek hoztak kötelező érvényű határozatot a bérszint egyöntetű emelésére nézve.

Ami a béremelés technikai lebonyolítását illeti, a munkaadók és a munkások két csúciszervezete mindenképp előtt abban állapodott meg, hogy a különböző szakmák kollektív szerződéseiben kikötött bértételeken és az azokhoz eladdig fizetett drágasági pótlékokon felül 1942 február 1-től kezdődően a munkaadók egységesen 4%-ban megállapított újabb pótlékot fizetnek. Számolva azonban a drágulás további fokozódásával, az érdekeltek „mozgókála” -szerű béremelés alapelveiben is meg egyeztek. Ezek szerint a létfenntartási költségek meghatározott mérvű emelkedése mindenkor egy eleve megállapított százalékkulcs szerint végrehajtandó béremelést von majd maga után. Az egyezmény egyébként nemcsak az emelés kulcsát, hanem a feltételezett drágulás esetén alkal-

mazásának legkésőbbi időpontját is „megszabja, amivel a reálbérek átmeneti csökkenésének elhúzódását igyekeznek korlátozni. Másfelől a pótlékok megszüntetése felől is intézkedik arra az esetre, ha a hatóságilag megállapított drágulási jelzőszámokban visszaesés mutatkoznék.

A munkások fiatalabb korcsoportjai részére az egyezmény alacsonyabb mérvű bérpótlékot állapít meg, így a 16 évnél fiatalabb munkások számára az ugyanolyan nemű felnőtt munkás pótlékának csupán 30%-a van kikötve. A 16-18 éves ifjúmunkásoknak a pótlék 45%-a, a 18 évnél idősebb, de a kollektív szerződések értelmében csökkentett bértétellel díjazott munkásoknak pedig a teljes pótlék 65%-a jár. Az egyezmény végül módjára ad arra, hogy a gazdasági válságtól súlyosabban érintett iparágak a béremelés esedékességének beálltával méltányosságból az emelés kötelezettsége alól való felmentésüket vagy az emelés megjelölt kulcsának mérséklését kérik. Ilyfajta kérés teljesítése az érdekeltek másik fél hozzájárulásától függ s a szakmai szervezetek készségüket jelentették be az iránt, hogy az esetleges kéréseket jóindulatú vizsgálat tárgyává teszik.

A béremelés módoszatainak anyagi szabályozásánál mindenestre jóval fontosabbnak tűnik fel az a szellem, amely e megállapodás létrehozását minden külső nyomás alkalmazása nélkül lehetővé tette. A tény fontosságának különben az egyezmény aláírói maguk is tudatában voltak. Erre vall többek közt az a kommentár, amellyel a svéd munkaadók szövetségének hivatalos lapja (*Industria*, 1942 jan. 31.) kísérte az egyezményt.

„Az ország munkaadóinak és munkásainak központi szervezetei megint megmutatták, hogy az ország és termelése válságos időszakában képesek és eltökéltek arra, hogy a legfontosabb és egyben legnehezebb problémák egyikét, mint amilyen a béreknek az emelkedő létfenntartási költségekhez való arányosítása, önszántukból és közös meg egyezéssel oldják meg. Ezzel megóvták szabadságukat, melyet csak együtt élvezhetnek. Egyébként el kell ismerni, hogy a hatóságok nem is próbálták korlátozni ezt a szabadságot.”

A svéd szociáldemokrácia vezető lapja (*Social Demokraten*, 1942 jan. 16.) a maga részéről a következő elgondolkodtató megjegyzést fűzi az egyezmény megkötéséhez:

„Ami a dologban a legmegnyugtatóbb, az az a tény, hogy ismét barátságos megegyezéssel sikerült a kérdést elintézni a nélkül, hogy sor Került volna a helyzet kiéleződésére, amittől egy adott pillanatban tartani lehetett. Ez megint csak újabb sikere annak a svéd eljárásnak, mely tárgyalások útján kiküszöböli az ellentéteket. Ugyanakkor ez azt is bizonyítja, hogy a közösség és a hatóságok teljes bizalommal engedhetik át maguknak az érdekelteknek azt a feladatot, hogy a munkaviszony nehéz kérdéseit egymásközt rendezzék.”

T. B.

MUNKAÜGYI IGAZGATÁS ÉS FELÜGYELET

A munkafelügyelés kérdése a hivatásszervezet érsekújvári kongresszusán

A Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete országos titkári értekezletet tartott Érsekújváron és többek közt az országos ipari munkaügyi felügyelés megszervezésének kérdésével is foglalkozott. Az értekezlet zárónyilatkozata erre vonatkozóan a következő:

A munkaügyi ellenőrzés maradéktalan megoldása csak a hivatásrendi kamarák és önkormányzatú munkás-testületek kiépített rendszerében lehetséges. A fejlődés egyik jelentős állomása az ipari munkaügyi felügyelés életrehozása.

A munkafelügyelésnek a munkásság törvényben biztosított és természetes jogainak védelmét kell szolgálnia. A munkafelügyeletnek ki kell terjednie minden munkás és tanonc munkaviszonyának ellenőrzésére. Hatáskörében

¹ *Donauropa*, 1942 június.

fel kell ölelnie a munkaviszonyhoz szorosan hozzátartozó egészségvédelmi állapotok ellenőrzését is.

A munkafelügyelők kiválasztásában egyedül a szakértelem és a rátermettség, nem pedig az iskolai végzettség legyen az irányadó.

A munkafelügyelő nemcsak feljelentésre, hanem hivatalból is legalább évenként kétszer legyen köteles vizsgálatot tartani.

A munkafelügyelet hatályossága csak úgy mozdítható elő, ha mielőbb egységes munkajogi kódexben állapítják meg a munkásság jogait és kötelességeit s kihirdetik a magyar munka alkotmányát. A munkafelügyelet ellenőrzésen kívül végrehajtó hatalmat is gyakorolhasson. Biztosítani kell a bírságolás jogát is, valamint azt, hogy a munkaügy fontosabb közigazgatási feladatai hatáskörébe legyenek utalva, így a bérmegállapító bizottságok az országos munkafelügyelés keretébe illeszked-

¹ *Revue internationale du travail*, 1942 július.

jenek be és a munkarend jóváhagyása az egyes munkafelügyelők hatáskörébe tartozzék.

Biztosítani kell a munkafelügyelők pártatlanságát, tekintélyét és függetlenségét nemcsak jogszabállyal, amely a legszigorúbb összeférhetetlenséget állapítsa meg a munkaadóval szemben, hanem megfelelő fizetés biztosításával is, hogy a részrehajlásnak még árnyéka se merülhessen fel.

Gyors és rajtaütésszerű működésében a munkafelügyelőnek azonnal segítségére kell állítani a tervezett munkaügyi bizottságokat, amelyekben munkások és munkaadók egyenrangúan és egyforma létszámmal vesznek részt. Ezek a munkaügyi bizottságok országos és kerületi viszonylatban szakmák szerint alakítandók meg, a munkavállalói tagoknak pedig a legmesszebbmenő védeltséget kell biztosítani. Nézeteltérések esetében a munkafelügyelő egyeztetése kötelező legyen.

Kívánatos a munkaügyi bizottságok felállítása (közös üzemi bizottságok) minden 20 főnél többet foglalkoztató üzemben. A munkafelügyelőnek álljon hatalmában a munkaügyi bizottság csak munkavállalói, vagy csak munkaadói tagjaival is külön-külön tárgyalást és vizsgálatot tartani. Az üzemi ellenőrzésben ugyanolyan jogköre legyen, mint az iparfelügyelőnek.

Minden olyan cselekmény, amely a munkafelügyelő által gyakorolt ellenőrzést megghiúsítani vagy őt félrevezetni alkalmas, büntetnek, enyhébb esetben vétségnek minősítendő. Altalában jogszabályban kell kimondani, hogy attól a munkaadótól, aki munkavállalóinak jelentékeny részét, vagy egyes munkavállalóit súlyosabb mértékben törvényadta járandóságai terén megrövidíti, vonják meg egyszer s mindenkorra az iparjogosítványt és tiltsák el bármilyen ipar gyakorlásától.

A munkaügyi felügyelet újjászervezése Franciaországban

1941 október 31-i kelettel két francia törvényt látott napvilágot, amelyek lényegbevágó módosításokat vittek bele az ország munkafelügyeletének szervezetébe.

Az első törvény, mely a „munka és a munkaerő felügyeletének átszervezéséről” szól, a régi hatáskör fenntartásával főleg szervezeti és személyzeti tekintetben tartalmaz újításokat. Így mindenekelőtt megállapítja, hogy a felügyelőség a munkaügyi minisztérium képviselője a közgazdasági helyi szervek mellett s egyben a munkahivatalok (közvetítő irodák) ellenőrzését is ellátja.

A személyzeti keretek megszabásánál a törvény figyelemmel van arra, hogy a felügyelői karban megfelelő számú nő is legyen képviselve s 45 felügyelő nő alkalmazását írja elő, ami a beosztott (nem hivatalvezető) személyzetnek körülbelül a hatodrészt teszi ki. Lényeges újítása a törvénynek, hogy megszünteti a segédfelügyelői állásokat, melyeket eddig középfokú iskolai végzettséggel rendelkező pályázóknak tartottak nyitva. Pótlásukra ú. n. ellenőri és segédellenőri állásokat rendszeresíti a törvény s bár a betöltésükhöz megkívánt képesítést nem említi meg, a francia nyelvterületen dívó szóhasználatból az következtethető, hogy ezeket az állásokat alsófokú végzettségű egyéneknek szánták. Különben ez vehető ki az ellenőrök megszorított hatásköréből is, mivel feladatukul pusztán a kihágások megállapítását jelölték meg a nélkül, hogy intézkedési jogkörrel is felruházná őket a törvény. Tiszták ellátásában azonban rendelkeznek mindazokkal a felügyelői jogokkal, amelyek az ellenőrzés gyakorlati keresztülviteléhez feltétlenül szükségesek.

A második törvény címében a „munka orvosi védelme” szerepel. Erdemi intézkedése, hogy a munkafelügyelői szolgálat kiegészítésével kellő számú orvosfelügyelő kinevezéséről gondoskodik. Ezek feladata a munkahelyek egészségügyi ellenőrzése és a munkások egészségének védelme, emellett résztvesznek a pályaválasztási tanácsadás és szakoktatás szerveinek tevékenységében, valamint a munkahivatalok mellett esetleg működő szociális orvos-szolgálat ellátásában.

A törvény arról is intézkedik, hogy a munkaügyi minisztérium illetékes főosztálya mellett állandó bizottság szervezendő, melynek feladata lesz kidolgozni a munka-orvostan elméletét és megszabni az orvos-munkafelügyelők tevékenységének általános szabályait. Másfelől előírja, hogy az országos egészségügyi tanácsadó bizottság, kebelén belül iparegészségügyi és munkaorvostani szakosztály létesíttessék.

T. B.

NÉPESEDÉSPOLITIKA ÉS CSALÁDVÉDELEM

Sokgyermekes családok védelme Spanyolországban

Egy nemrég megjelent törvény kimondja, hogy sokgyermekes családnak az olyan család tekinthető, amelyben legalább öt 18 éven aluli gyermek, vagy ennél idősebb, de a 25 életévet be nem töltött munkaképtelen személy van. Kivételesen ideszámítható az a 23 évet el nem ért egyén is, akinek semmilyen saját jövedelme, vagy keresete nincs. A szülők elhalálása esetén család-fenntartónak azt a személyt kell tekinteni, aki a gyermekek neveléséről gondoskodik. Ugyanez a törvény további részében messzemenő jogokat és kedvezményeket biztosít a nagy családok számára. A sokgyermekes családokat mindenekelőtt két részre osztották. Az első csoportba tartoznak az 5-7 gyermekes, a másodikba a 8 vagy annál többgyermekes családok.

A tandíjat az iskolákban mérséklik vagy teljesen elengedik a szerint, hogy a tanuló családja melyik csoportba tartozik. Ezen kívül a sokgyermekes családba tartozó gyermek ösztöndíjak és egyéb kedvezmények nyújtásánál előnyben részesítendő. Jelentős kedvezményt hoz a tör-

vény a sokgyermekes családok részére az adózás terén is. A sokgyermekes családok 6.000 pesetan aluli évi jövedelemmel teljes adómentességben részesülnek. Ha a jövedelem 6.000 és 16.000 peseta között van, az első csoportba tartozó családok adójából 50%-ot elengednek,³ míg a második csoportba tartozó családok egyáltalán nem fizetnek adót. Ha az évi jövedelem 16.000 pesetan felül van, minden gyermek után 2.000 pesetát adómentesnek kell tekinteni. Figyelemreméltó az a támogatás is, amelyet utazási kedvezmények formájában nyújtanak. Hajó, személyvonat autóbusz, stb. használata esetén a viteldíjból az első csoportba tartozók 25, a második csoportba tartozók pedig 40% mérséklést követelhetnek. Szanatóriumok, gyógy- és fürdőhelyek 25% kedvezményt adnak. Állami és egyéb állások betöltésénél a munkaközvetítő hivatalok elsősorban a sokgyermekes családokat kötelesek figyelembe venni.² Cs. F.

¹ Bureau international du Travail: *Série législative*, 1941, France 15.

² *La Vanguardia Espanola*: 1942, szeptember.

K Ö N Y V S Z E M L E

Mihálffy Antal: Bányanyugbérbiztosításunk reformja.
Budapest, 1942. Pesti Lloyd nyomda, 358 lap.

A magyar munkás társadalmi rétegében hatvanezer meghaladó létszámával és közgazdasági szerepével is jelentős helyet foglal el a bányamunkásság. Távól él a központi jellegű helyektől, életéről általában igen keveset tudnak s inkább csak akkor vesznek róla tudomást, ha a nehéz életviszonyok hatása alatt helyzetének javítása érdekében mozgolódnak kezd.

A bányáknak aránylag csekély száma miatt a munkahely változtatására kevés a lehetősége, ezért a munkaadóval szemben nagyobb függőségben él, mint általában az iparimunkás. Többnyire a bányák szomszédságában épült lakótelepeken tömörül, egymás között zártabb életet él, egymásra való hatása sokkal erősebb, mint egyéb munkáskategóriáké, sorsközösségük munkájuk természete miatt is jobban kidomborodik. Egyébként, népszaporodási szempontból, legértékesebb rétegünk, a mezőgazdasági munkásság és cselédek mellett.

A szakmai családpénztárak jelentéseiből látható, hogy ipari munkásságunk körében kezd általánossá válni a gyermektelenség, illetve az egy, jó esetben a két gyermek rendszere. A szakmai családpénztárak a gyermeknevelési pótlékra jogosult ipari munkásgyermekek alacsony létszáma miatt általában felesleggel dolgoznak, ezzel szemben a bányászat szakmai családpénztára a bányászok gyermekeinek magas létszáma miatt állandóan hiánnyal bajlódik.

Az ipari munkásság ebben a pillanatban a maga létszámát szaporodásával nem tudja fenntartani, a hiányt és a további szükségletet a mezőgazdasági népesség városba özönlése biztosítja, ellenben a bányamunkás-családok gyermeklétszáma például e sorok írójának Tata-bányán, Felsőgallán és Bánhidán végzett felvételei szerint, az egyvállásúak házasságában átlagban négyen valamivel felül van.

Találónan állapítja meg Mihálffy Antal, az előttünk fekvő monográfia írója, hogy a bányamunkásság, különleges élethelyzeténél fogva, a szociálpolitikában külön fejezetet érdemel.

Ez a fejezet nálunk, sajnos, még eléggé hiányos, a kielégítésre váró szociális szükségletek egész tömege mered a bányászérettel foglalkozók elé. A feladatok nagyrészenek megoldása a szükségleteknek a bányászunka saját természetéből, a bányázatok különleges körülményeiből adódóan, az üzemi szociálpolitikára vár és a közületnek itt elsősorban az a teendője, hogy a bányavállalatokat az e téren fennálló kötelességeik megnyugtató mértékű teljesítésére kényszerítse.

A közületi szociálpolitika közvetlenül csak az általános, az egyetemes feladatok keresztülvitelére hivatott, de bizony, mondjuk meg őszintén még e tekintetben is nagyon vérszegény a bányamunkásságunk irányában felmutatott teljesítménye. Eredményességét az érintettek szociális biztonságának megalapozottságával lehet elsősorban megmérni. A szociális biztonság megfelelő, helyes munkabérlpolitikával a munkaképesség és a munkalehetőség idejében valóság lehet, de a munkaképtelenség korára külön, intézményes megoldást igényel. Ezt célozza törvényhozásunknak és kormányzatunknak a bányászok nyugb árrendezésére irányuló és az első világháború befejezése óta időnkint megújuló munkája.

A munka eddigi eredményeit jeleníti meg Mihálffy Antal előttünk ebben a könyvében. Természetesen míg az intézmény mai emelkedéséig eljutott, hosszú utat kellett megtennie. Mihálffy monográfiája végigkalauzol ennek az útnak egyes szakaszain is.

A könyv két részből áll: Az első rész a bányanyugbérbiztosítás történeti fejlődésével, majd az 1925 évi XXXIV. t.-c. megalkotásának részleteivel s a központosított bányanyugbérbiztosítás első megszervezésével, a kérdés mai

megoldását jelentő 300/1942 B. M. rendelet létrejöttének körülményeivel, a bányanyugbérbiztosítás szociálpolitikai és matematikai alapjával foglalkozik, egyben ismerteti a külföldön alkalmazott megoldásokat. A második rész a magyar bányanyugbérbiztosítás érvényes, teljes joganyagát adja.

Alapos és az egész problémakört átfogó munka, amely nemcsak a múlt és jelen eredményeit foglalja össze, hanem a jövő számára is irányt mutat. Kritikai módszerrel tárgyalja a kérdés fejlődését és a szabályozásra irányuló intézkedéseket. Kritikája leplezetlen és csak az általa szolgált ügy érdekét kívánja előmozdítani még akkor is, ha az itt-ott érzékenykedést okozhat. A 300/1942. B. M. rendeletet – igen helyesen – nem befejezésnek, csak egyik fontos állomásnak tekinti a bányanyugbérügy megoldása felé vezető úton. Világos tárgyalási módjával, szép magyar nyelvvel általános érdeklődést keltővé, könnyen áttekinthetővé tudja tenni az anyagot. A könyv szociálpolitikai monográfia-irodalmunk egyik legjelentősebb alkotása és minden bizonnyal ráirányítja majd a figyelmet a bányamunkásságot érintő egyéb kérdésekre is. Gyakorlati szempontból fontosnak tartanak, ha a szerző a könyvében követett módszerrel feldolgozná társadalombiztosításunk egyéb területeinek meglehetősen szétfolyó anyagát is.

Hilscher Rezső,

Antal Lajos: A magyar népesedés kérdései.
Budapest: Epol kiadás 1942. 80 I.

A népességnek, minden ország legdrágább kincsének, figyelemmel kísérése és vizsgálása minden időben a legfontosabb és legérdekesebb problémát és a legszen- tebb kötelességet jelentette, de talán még soha sem volt annyira életbevágó és létkérdés, mint éppen ma, amikor a világok harcában a fegyverforgató és munkáskezek száma és kvalitása a döntő tényező. Európa, különös- képen pedig hazánk legégetőbb, legaktuálisabb problé- máját fogja meg és elemzi nagy hozzáértéssel Antal Lajos dr. A születés és halálozás arányát és viszonyát kutatja, boncolja és indokolja. A tanulmány hazánk népességének – ezen belül főleg a magyarságnak – múltját, fejlődését, jelenét és e kettő alapján jövőjét ismerteti és vázolja a számok tükrében. A munka mag- yart Magyarországot adja, egyben összehasonlítás és tájé- kozás végett a szerző bemutatja Európa többi országának népesedési adatait is. Sorra veszi és boncolja a születés és halálozás okát és utóbbinak kor és halálokok szerint való megoszlását. Érdekesen tárgyalja a házassági kölcsön- intézményét és bemutatja az eddig elért német ered- ményeket.

A statisztikai adatokkal, kimutatásokkal és grafi- konokkal gazdagon illusztrált könyv egyik táblázatát nézve megállapíthatjuk, hogy amíg hazánk Európa születési statisztikájában 1900-ban a második helyen állott, addig 1930-ban csak a hatodik helyen vagyunk. Egy másik helyen azt látjuk, hogy Magyarország népsű- rősége 1937-ben 97-1 volt a világháború előtti 85-8-del szemben. Amikor közelebbről szemléljük a csonka ország 97-i-es népsűrűségét, azt tapasztaljuk, hogy az meglehe- tően szélső számokat foglal magában. 1930 előtt az átlagos évi szaporodás 77.000 volt, míg 1930-1935 között már csak 58.000 az átlag. Az 1938 óta bekövetkezett terü- letnagobbodás igen érzékenyen befolyásolta a népesség, de elsősorban a nemzetalkotó magyarság számát és viszony- nyát. Nem elég az, hogy a magyarság kultúrában felette áll és asszimilálja a régiekhez újonnan kapott nemze- tiségeket, hanem kell hogy a színmagyarság születési arányszámának emelésével a magyarság faji és nyelvi határát a Kárpátok-alkotta határokig kitolja. Ez pedig nem könnyű feladat, hiszen Európa leggyorsabban szaporodó nemzetiségei kerültek hozzánk. Egy példa: Csonkamagyarország nép szaporodási száma 6%, a Kár-

pataljái 17.9%. Eszerint a rutének száma 100 év múlva 3,801.000 lesz. Az író ezzel kapcsolatban egy másik, igen tanulságos egybevétést is tesz: ha a magyarság és a rutének fenti arányszámát állandónak tekintjük, 1000 rutén 100 év múlva 5.610 ruszint, 1000 magyar 1.820 magyart jelent. Nem sokkal vigasztalóbb a kép, ha a másik két tömegesen hozzánkcsatolt nemzetiség – románság és szerbség – szaporodási vonalát tesszük vizsgálat tárgyává. Amíg a magyarság létszáma csak 116 év alatt, addig a románok és szerbek száma 58 év alatt kettőzödik meg. Antal dr. könyvének legfőbb célja és érdeme éppen az, hogy felhívja és figyelmezteti a magyarságot létének és jövőjének ezekre az örökké szem előtt tartandó jelenségeire.

Az Európára vonatkozó adatokat figyelve döbbenetesen tárul szemünk elé a kép: amíg a közép-, nyugatos észak-európai országok szaporodási arányszáma a század elejétől kezdve feltartóztatlanul zuhan, addig a kultúrában sokkal alacsonyabb szinten álló balkáni és keleteurópai népek fejlődési vonala törés nélkül, rohamosan emelkedik. A szlávok, akik 1810-ben Európa összlakosságának még csak 34.7%-át tették, 1930-ban már 45.6%-át jelentik. 1960-ban Európa létszámának 50.8 %-a szláv lesz. A szerző az európai népesség alakulásával kapcsolatban szembeállítja Németországot a Szovjetunióval. Németország szaporodási száma 7% a Szovjetunióé 20%. A csak 15%-el számított Szovjetunió létszáma 46-5 év alatt kétszerződik meg, míg a 7%-os Németország (70 milliós létszámot alapulvéve) 88 év alatt éri el a 150 milliót. *Csáktornyai Ferenc*

Prof. dr. Friedrich Burgdörfer: Kinder des Vertrauens. Zentralverlag Franz Eher, Berlin 1940. (A jelenlegi háború és a népszaporodás Németországban.)

A nemzeti szocialista Németországban az erős faj- és családvédelmi politika következtében a születések száma igen szép emelkedést mutatott az 1932-33 évekkel szemben. Figyelembevéve a világháború alatt bekövetkezett katasztrofális visszaesést, felvetődik az a kérdés, hogy mennyire hatott a mai háború a születések arányszámára. Burgdörfer professzor, Németország leghíresebb biológusa a „Kinder des Vertrauens” című könyvében ezt a hatást vizsgálja és érdekes következtetéseket von le e vizsgálatok eredményeképpen.

Még az 1940-ik év első negyedében 10%-os szaporodás-emelkedés mutatkozik az 1939 évvel szemben, de átlagban 1940-ben 236 ezerrel kevesebb lett a születések száma, mint béke idején lett volna. Azonban összehasonlítva az 1915-ös számadatokkal, ahol 1-8-i-3-ra történt a visszaesés, ez a csökkenés nem annyira nagy. A két jelenség között még az a különbség, hogy 1915-ben már amúgy is folytonos lassú visszaesésre hatott a háborús szaporodás-csökkenés, azonban a jelenlegi Németországban már 7 év óta igen szép erősen emelkedő irányt mutatott a szaporodás.

A születések időszakai a háború hatása alatt eltolódtak és már nem a szokásosak, hanem a harci események alakulásával vannak kapcsolatban. A német népesedési statisztika megfigyelhetővé teszi, hogy a frontharcosok szabadságvonala és a születési időszakok vonala párhuzamosak, – felvetődik tehát az a következtetés, hogy háború idején a jó szabadságpolitika a legjobb népesedési politika is.

Burgdörfer rámutat könyvében a német nép egy jellegzetes és az első világháború idején még alig ismert jellemvonására: akarni gyermeket, „der Wille zum Kinde”. Ez a szellem a jövő legfontosabb pillére, mivel népesedés-politikai szempontból nem annyira a születések arányszámának emelése vagy csökkenése a fontos, hanem éppen ennek a gyermekakarásnak a fenn- és ébrenmaradása „das Wachbleiben des wiedererwachten Wille zum Kinde”. A jelenlegiek alapján ez az akarat megvan és mindinkább erősödik a német népben.

Az utolsó hét év alatt 2-7 millióval több gyermek jött a világra, mint az a nemzeti szocializmus előtti házasa-

sági és szaporodási viszonyok mellett várható volt. A többség egyharmada a házasságkötések növekedésének, kétharmada azonban éppen ennek az erőteljes szaporodási akaratnak tulajdonítható.

Burgdörfer a népesedési értéken kívül politikai értelmet is ad ennek a problémának, amennyiben ezeket a többletgyermekeket „a bizalom gyermekeinek” nevezi. Indokolásul felhossa, hogy még a háború sem bírta megtörni a német nép önbizalmát és hitét a vezetésben és egy jobb jövőben. Bizonyos, hogyha ezt a szaporodási szellemet sikerül továbbra is fenntartani, Németország nemcsak a háborús öröket fogja tudni kiegyenlíteni, de azonkívül növekvő erősödő fiatal néppé fog válni, amely az új Európában jelentkező feladatainak sikeresen tud majd megfelelni. *Pataricza Ilona*

Pagani Luigi: A mezőgazdasági hitel Európában

Luigi *Pagani*, a velencei takarékpénztár igazgatója „A mezőgazdasági hitel Európában” című tanulmányában rámutat arra, hogy az agrárreformok s az önellátás térhódítása nagymértékben megnövelte a mezőgazdaság tőkeösszességét. A legtöbb országban kitűnően működő szövetkezeti hálózaton keresztül juttatják el a szükséges tőkét a rászorulókhhoz. Legalkalmasabbak, mert felülre egészen a legelső rétegeig megvan a kapcsolatuk. Az államok e hitellellátásban erősen résztvesznek, átérezve e kérdés fontos közérdekű voltát. Így pl. Német- és Olaszországban a jegybankok is hatalmas tőkét bocsátottak a mezőgazdaság rendelkezésére. A jövőre nézve megállapítja a szerző, hogy a mezőgazdasági hitellellátás terén az európai egység következtében javulni fog a helyzet, s valószínű, hogy a tőkeerős államok fogják ellátni a tőkeszegény államokat. *Vavrik Ferenc*

Kocsis Mihály: Vállalati sport, munkástedzés. Csepel, 1942. 128 I.

A munkásfelemelkedésnek nem szabad megelégednie a szellem és a lélek művelésével, hanem ki kell terjednie a test erőinek, frissességének, ügyességének megőrzésére és fejlesztésére. Az ilyen értelemben vett sportolásnak számtalan előnye van a munkás, a munkaadd és a nemzet szempontjából egyaránt. Az egészséges keretek között tartott testedzés és sport ellensúlyozza a létfenntartó munka gyakran kedvezőtlen hatását, felüdíti a testet és a lelket, fokozza a test teljesítőképességét* rugalmasságát, a mellett erkölcs- és jellemnevelő hatása is van, kitartásra, az akarat megfeszítésére, a figyelem összpontosítására szoktat. Az olyan munkás, aki szabadidejét testedzéssel tölti el, termelés-gazdasági szempontból is hasznosabb tényező, mert „a testedzéssel és sporttal átfórt munkás kevesebb megerőltetéssel többet tud termelni.” Igen helyesek a szerzőnek azok a megállapításai, amelyekben arra a nehéz kérdésre ad feleletet, hogy milyen szervezeti forma felel meg leginkább a munkástedző törekvéseknek. A társadalmi sport-egyesületekben szokásos szakosztályi szervezés tehetsége* versenyzők kinevelésére törekszik. A munkáspartnak tömegsportnak kell lennie, amelyben elsősorban egészségügyi szempontok érvényesülnek. Példaként az író az olasz Dopolavoro és a német Kraft durch Freudé szervezetet hozza fel, amelyek már megvalósították a tömegsport célkitűzéseit és igen szép eredményeket értek el. Ezen az alapon elindulva élénk vázolja az irányelveket* amelyeket a vállalatoknak a munkástedzés megteremtésénél követniök kell: a magyar munkáspartrendszer legyen egységesen irányított és ellenőrzött, továbbá egészen sajátos, a maga célkitűzéseinek megfelelő szempontokat kövessen. – A könyvben felvetett kérdések igen érdekesek és rendkívül időszerűek. A szerző alapos szaktudása, a feladat szolgálatában való jártassága, széles, látóköre, a pontos megfigyelések, kimerítő statisztikai kimutatások, szemléltető ábrák és művészi fénykép-felvételek a munkát tanulságos, e mellett vonzó és élvezetes, olvasmánnyá teszik.

Szász Anna-Mária

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Erődi-Harrach Béla dr.

424010. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest. Felelős: Kárpáti Antal igazgató.

E SZÁMBAN MEGJELENT CIKKEK SZERZŐI:

Prof. FÖLDES BÉLA dr., v. b. t. t., ny. m. kir. miniszter *
TÓTH BÉLA dr., a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal delegált
tisztviselője * vitéz NÓVÁK ERNŐ dr., egyetemi ny. r.
tanár, Kolozsvár * SZENDE ZOLTÁN dr., oki. középiskolai
és kereskedelmi iskolai tanár * CSÁKTORNYAI FERENC,
közgazda * MURAKÖZI (KOCH) ERNŐ, oki. közgazda *
TAKARÓNÉ dr. GALL BEATRIX, egyet. m. tanár *
PATARICZA ILONA, közgazda * ZELEY ISTVÁN dr.,
MÁV fogalmazó * VIDA ISTVÁN, a Hivatásszervezet országos
főtitkára * VARGA EDIT, közgazda * IRÁNYI JÓZSEF,
közgazda * HILSCHER REZSŐ dr., egyet. m. tanár, adjunktus
* VAVRIK FERENC, oki. közgazda * SZÁSZ ANNA
MÁRIA, az Országos Szociálpolitikai Intézet
könyvtárosa

S Z O C I Á L I S S Z E M L E

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET FOLYÓIRATA

SZERKESZTI:

ERŐDI-HARRACH BÉLA

*

KIADJA: AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

MEGJELENIK ÉVEN KINT T Í Z S Z E R

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Telefon: 339-753

BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-U. 7

Postatakarékpénztári csekkszám: 23.932

*

*Az előfizetés díja egy évre 10'- P. Jogi személyeknek, iskoláknak, könyvtáraknak, intézményeknek,
közhatalóságnak 20'- P. Munkásoknak 2.50 P. Egyes szám ára 1.50 P.*

*

Szerkesztőségi órák: hétfőn d.e. 10-12-ig.

Kéziratokat nem adunk vissza.